

Ieder kind een eigen verhaal

Samen verschillend in kindercentra

Anke van Keulen en Elly Singer

leder kind een eigen verhaal

Ieder kind een eigen verhaal

Samen verschillend in kindercentra

Anke van Keulen en Elly Singer

Reed Business Education, Amsterdam

Deze publicatie is tot stand gekomen met ondersteuning van de Bernard van Leer Foundation en Bureau Kwaliteit Kinderopvang (BKK).

In samenwerking met BOinK, de Belangenvereniging van Ouders in de Kinderopvang en peuterspeelzalen.

© Reed Business, Amsterdam 2013

Redactie: Addie Roetman

Foto's: Ruben Kestra

Schommelfoto's omslag: Helen van Dijk (www.helenvandijk.nl)

Basisontwerp omslag en binnenwerk: VerheulCommunicatie.com, Alphen aan den Rijn

Reed Business bv, Postbus 152, 1000 AD
Amsterdam.

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich gaarne aanbevolen.

Waar dit mogelijk was, is aan auteursrechtelijke verplichtingen voldaan. Wij verzoeken eenieder die meent aanspraken te kunnen ontleen aan in dit boek opgenomen teksten en afbeeldingen, zich in verbinding te stellen met de uitgever.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) van deze uitgave ten behoeve van commerciële doeleinden dient men zich te wenden tot de uitgever.

ISBN 978 90 352 3591 5

NUR 854

Voorwoord

Voor u ligt *Ieder kind, een eigen verhaal*, de populaire versie van *Samen verschillend. Pedagogisch kader diversiteit in kindercentra 0-13 jaar*. Het is het grote boek in het klein. De verkorte publieksversie is een heel leesbaar boek geworden dat pedagogisch medewerkers, ouders en andere lezers veel leert over diversiteit in de kinderopvang.

Diversiteit is niet alleen een serieus onderwerp voor volwassenen, maar is ook een alledaagse realiteit voor jonge kinderen. Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat jonge kinderen al vroeg verschillen zien in de sociale omgeving om hen heen. De kinderopvang is in al haar diversiteit daardoor een rijke wereld voor kinderen. Interessant is dat recent wetenschappelijk onderzoek van eigen bodem laat zien dat zij hiervan ook veel leren. Nederlandse kinderen die de kinderopvang bezochten, blijken vaardiger in het communiceren met leeftijdgenootjes dan kinderen die deze kinderopvangervaring niet hebben.

Het beoogde lezerspubliek van pedagogisch medewerkers maar ook ouders zijn verschillend. Maar ze zijn dat samen, zoals dit boek laat zien. Er staan diverse voorbeelden in die pedagogisch medewerkers helpen bij de voorbereiding van een thema-avond. Ook een oudercommissie kan veel halen uit dit boek. Verschillende lezers kunnen dit boek dus lezen en iedereen kan daarna samen aan de slag.

Wie dit boek leest, stapt in de rijke wereld van de kinderopvang. Ik hoop dat het omslaan van deze bladzijde met dit korte voorwoord een beetje lijkt op het openen van de voordeur van een kinderdagverblijf of de buitenschoolse opvang. In de vijf hoofdstukken komt u kinderen en volwassenen tegen, u ontmoet ouders en pedagogisch medewerkers die precies zoals uzelf zijn of juist net een beetje anders. Want de kinderopvang is de grote wereld in het klein, waar kleine mensen grootse dingen meemaken en zo samen verschillend worden.

Rubben Fukkink

Bijzonder hoogleraar kinderopvang, Universiteit van Amsterdam

Inhoud

Inleiding	9		
1	Zo veel gezinnen, zo veel manieren van opvoeden	15	
1.1	Elkaar leren kennen en respecteren	15	
1.2	Praten over wat je niet begrijpt	16	
1.3	Diversiteit in manieren van opvoeden	17	
1.4	Zo veel gezinnen, zo veel behoeften	18	
2	Ieder gezin een eigen kleur	21	
2.1	Verschillende culturen	21	
2.2	Niet te snel oordelen	22	
2.3	Omgaan met botsende opvattingen	23	
2.4	Meer talen	23	
2.5	Meer huidskleuren	25	
2.6	Arm of rijk	26	
3	Zo veel kinderen, samen in één groep	31	
3.1	Vrienden worden op de groep	31	
3.2	Je plek zoeken als jongen of als meisje	32	
3.3	Ontluikende seksualiteit en seksueel getinte spelletjes	34	
3.4	Omgaan met groepsdruk	35	
3.5	Leren ruziemaken en weer vrienden worden	36	
3.6	Leren dat pesten en discrimineren niet mag	36	
3.7	Leren met elkaar rekening te houden	39	
4	Kinderen met ieder hun eigen talenten	43	
4.1	Talenten van kinderen benutten	43	
4.2	Samen optrekken	43	
4.3	Kinderen leren omgaan met reacties op hun beperking	46	
4.4	Leren optrekken met kinderen met gedragsproblemen	48	
4.5	Als kinderen thuis ernstige problemen hebben	50	
5	Kindercentrum als ontmoetingsplaats	53	
5.1	Elkaar ontmoeten binnen het kindercentrum	53	
5.2	Elkaar ontmoeten buiten het kindercentrum	54	
5.3	Gewone opvang als het kan, bijzondere opvang als het moet	54	
	Dankwoord	57	
	Literatuur	57	
	Over de auteurs	60	

Inleiding

De kinderopvang is de grote wereld in het klein. Voor kinderen, ouders en pedagogisch medewerkers. Ze komen er in aanraking met verschillende kinderen, mensen en ideeën. Het kindercentrum is een ontmoetingsplaats die de opvoeding in het gezin verrijkt.

Dit boek gaat over het omgaan met *diversiteit*, over onze overeenkomsten en onze verschillen: in voorkeuren, talenten of temperament, en ook in culturele achtergrond (zoals leef- en opvoedingsstijl, sekse, religie, sociaal milieu, beroep of opleiding). In deze uitgave wordt tevens aandacht besteed aan kwetsbare kinderen, die meer aandacht in de groep nodig hebben dan de andere kinderen.

De rechten van het kind (Verenigde Naties)

Ieder kind hoort erbij! Daar gaan we in dit boek van uit en daar willen veel mensen zich sterk voor maken. Ook op hoog internationaal niveau zijn er afspraken over gemaakt. De Verenigde Naties namen het zogeheten Verdrag inzake de rechten van het kind aan. Hierin is vastgelegd dat ieder kind recht heeft op ontwikkeling, bescherming en participatie. Kinderen en ouders hebben recht op voorzieningen, vrij van elke vorm van discriminatie.

Bron: artikel 2 van het VN-verdrag (1989).

Ieder kind hoort erbij

Ieder kind en iedere volwassene om het kind heen wil graag gezien, gehoord en bevestigd worden. Ieder kind hoort erbij en niemand is beter of minder dan een ander. Het is mooi als dat in de groep vanzelfsprekend is en als iedereen dit ook voelt. Zo'n sfeer is in het belang van alle ouders en pedagogisch medewerkers. Als ze samen de opvoeding afstemmen op de talenten van kinderen en ook rekening kunnen houden met kwetsbaarheden, is dit ook in het belang van alle kinderen.

Kindercentrum als ontmoetingsplaats

Kindercentra zijn ontmoetingsplaatsen. Je komt er elkaar tegen en ziet hoe anderen omgaan met kinderen en met

elkaar. Ieder kind brengt zijn of haar eigen verhaal mee naar het kindercentrum. Daarom heet dit boek *Ieder kind een eigen verhaal. Samen verschillend in kindercentra*. In kindercentra komen alle thema's aan bod die in de samenleving spelen, zoals de omgang met verschillen in talent, macht, status, culturele achtergrond en voorkeuren. Wij zijn samen verschillend.

Omgaan met anderen gaat niet altijd helemaal vanzelf. Soms gedragen mensen zich namelijk anders dan je gewend bent en ze zijn daardoor lastig te begrijpen. Ouders en pedagogisch medewerkers kunnen elkaar helpen bij het omgaan met diversiteit, bijvoorbeeld door samen dingen te doen en door er samen voor te zorgen dat ieder kind erbij hoort. Ook de kinderen komen andere kinderen tegen die anders zijn of anders doen dan ze gewend zijn. Wanneer ze van jongs af aan overeenkomsten leren zien en met verschillen leren omgaan, vinden ze later gemakkelijker hun weg in onze diverse samenleving.

Tovenaar en tovenaarsleerling

Bo en Dylan zijn twee jongens van 9 jaar. Ze zitten op dezelfde buitenschoolse opvang (bso). Bo is heel rustig en loopt meestal in een joggingbroek en op oude gympen. Hij leest graag en is vaak bezig in de ontdekhoek. Dylan praat veel en draagt altijd kleren en schoenen van hippe merken. Daardoor krijgt hij veel aandacht van de andere kinderen in de groep. Hij speelt graag op zijn spelcomputer en is tafeltenniskampioen van de bso. Bo's vader komt zijn zoon altijd op een oude fiets ophalen, terwijl Dylans moeder in een dure sportwagen voor komt rijden; deze ouders hebben elkaar nog nooit gedag gezegd. Dan organiseren de bso-medewerkers een verkleedfeest. Uitdaging voor de kinderen: ze mogen alles voor hun kostuums gebruiken, zolang het maar geen geld gekost heeft. Dylan vindt dit een lastige opdracht en gaat eens met Bo praten in de ontdekhoek. Bo vindt het stoer dat de populaire Dylan zijn hulp vraagt en heeft meteen ideeën. Ze zoeken lappen en materialen bij elkaar en slaan aan het knutselen. Uiteindelijk gaat Bo als tovenaar en Dylan als tovenaarsleerling naar het feest. Iedereen klapt voor het mooie duo en de ouders van Bo en Dylan maken voor het eerst een praatje met elkaar.

Ouders worden verrast door verschillen

Ouders kiezen met zorg een plek in een kindercentrum voor hun kind, want het gaat om zijn of haar eerste stap in de grote wereld. Ze beoordelen de mensen aan wie ze hun kind toevertrouwen en zoeken op basis van vertrouwdeheid en bekendheid: voel ik me bij deze mensen op mijn gemak? Begrijp ik hoe ze denken en zullen we het over belangrijke dingen snel eens worden? Maar dan nog kunnen ze verrast worden door ervaringen en opvattingen die ze niet hadden verwacht. Hun kind komt in de bso misschien in aanraking met opvattingen over jongens en meisjes die de ouders niet delen. Ze kunnen ook merken dat niet alle ouders zich even goed thuis voelen op het kindercentrum. Of ze ontdekken na een tijdje dat een van de pedagogisch medewerkers anders over opvoeden denkt dan zichzelf.

Pedagogisch medewerkers worden verrast door verschillen

Ook pedagogisch medewerkers worden verrast door onverwachte verschillen. Ze werken misschien met collega's die vanuit hun achtergrond anders denken over opvoeding. En ze komen in aanraking met verschillende gezinnen en met kinderen die uiteenlopende talenten en kwetsbaarheden hebben. Pedagogisch medewerkers moeten hiermee leren om te gaan. Daarnaast laten zij de kinderen zien hoe zij met die verschillen kunnen omgaan. Dit hoort bij de *pedagogische opdracht van kindercentra* (het overdragen van waarden en normen) en bij de *maatschappelijke taak van de kinderopvang* (bijdragen aan een harmonieuze samenleving).

Sommige verschillen zijn privé

Samen verschillend zijn betekent dat je belangstelling hebt voor elkaar. Natuurlijk wissel je de kennis en ervaringen uit die nodig zijn om de kinderen goed te kunnen begeleiden. Daardoor ga je elkaar en de kinderen ook beter begrijpen. Maar dit betekent niet dat je er recht op hebt alles over elkaar te weten. Mensen mogen ook zaken voor zichzelf houden. Sommige verschillen zijn privéaangelegenheden en het getuigt van respect om hen te laten bepalen wat ze willen vertellen en wat niet.

Stel dat een ouder een paar weken ziek is geweest en dan weer op de groep komt. In dat geval is het prima om te zeggen: 'Fijn dat je er weer bent. Hoe gaat het met je?' Het gaat echter te ver om te vragen: 'Wat heb je gehad? Mag je van de dokter alweer werken?' Krijgt een ouder of een pedagogisch medewerker toch zo'n vraag, dan heeft hij of zij het volste recht hierop te antwoorden: 'Daar wil ik het liever niet over hebben.'

Voor wie is dit boek geschreven?

Dit boek is geschreven voor ouders en pedagogisch medewerkers en nodigt hen uit samen aan de slag te gaan met diversiteit. Ze zoeken gezamenlijk uit hoe ze met verschillen kunnen omgaan, overeenkomsten kunnen benutten en optimaal met en van elkaar kunnen leren. Zo bevorderen ze dat ieder kind erbij hoort en is de kinderopvang een leuke plek voor ieder kind.

Het boek is gebaseerd op *Samen verschillend. Pedagogisch kader diversiteit in kindercentra 0-13 jaar* (Van Keulen & Singer 2012).

Ten behoeve van de leesbaarheid zijn in dit boek de volgende algemene afspraken gemaakt.

- Voor de pedagogisch medewerker geldt dat op de plekken waar 'zij' staat, ook 'hij' kan worden gelezen.
- Wanneer het gaat om peuterspeelzaalwerk, kan 'pedagogisch medewerkers' worden vervangen door 'leidsters'.
- Daar waar 'ouder(s)' in de tekst staat, kan er ook 'verzorgende(n)' worden gelezen.

Saartjes lappenmand

Saartje is 5 jaar. In haar ontwikkeling is ze ongeveer 1 jaar. Ze is geestelijk en lichamelijk gehandicapt. Het liefst speelt Saartje met de lappenmand. Daar zitten allerlei stofjes in: van glimmende zijde tot teddy-beertjespluche en van zachte washandjes tot stugge stukjes leer. Saartje voelt aan alle stofjes en zucht dan van genoeg.

Als ze in de kring zit, gilt ze soms hard of maakt spastische bewegingen. De meeste ouders en kinderen zijn hieraan gewend, maar de moeder van een nieuw kindje heeft er moeite mee. Ze is bang dat Saartje te veel aandacht naar zich toe trekt. De pedagogisch medewerkers nodigen deze moeder uit om een ochtendje mee te lopen op de groep. Dat werkt goed. Ze kunnen laten zien dat Saartje maar een klein deel van de tijd gilt en spastisch beweegt, omdat ze in de groep weten hoe ze haar snel weer rustig krijgen. Ook de kinderen spelen daar een rol in. Zij zeggen dan bijvoorbeeld: 'Juf, Saartje wil nu met de lappenmand spelen.'

1 Zo veel gezinnen, zo veel manieren van opvoeden

In de kinderopvang en op peuterspeelzalen krijg je te maken met allerlei gezinsvormen en met ouders die hun kinderen op verschillende manieren opvoeden. Is die variatie leuk of lastig? Het is in elk geval nooit saai!

Gezinnen zijn er in soorten en maten. Dat is prima, zolang de gezinnen maar een stabiele en veilige omgeving bieden aan de ouderfiguren en kinderen die in het gezin leven. In de kinderopvang en op peuterspeelzalen leer je elkaars gezinsvormen kennen. Bijvoorbeeld bij een familiemuur.

Maak een familiemuur

Een familiemuur is een muur in het kindercentrum waarop alle ouders, pedagogisch medewerkers en kinderen foto's kunnen ophangen van hun families. Deze muur biedt aanleiding voor gesprekken en geeft zowel de volwassenen als de kinderen het gevoel dat zij gewaardeerd worden en dat er belangstelling is voor hun familie. Iedereen bepaalt zelf welke foto's hij of zij wil ophangen en welke verhalen hij of zij wil vertellen.

Meisje en jongen bij familiemuur op een bso

'Kijk, dat is mijn opa in Turkije, en dat huis heeft hij zelf gebouwd. En daar in de schaduw, als je goed kijkt, zie je oma zitten, met twee van mijn nichtjes.'

'O, is je opa dan zo rijk dat hij zo'n groot huis heeft?'
'Nee, juist niet, daar heeft hij zijn hele leven voor gespaard en iedereen van de familie heeft meegeholpen.'
'Gaaf zeg, ik wou dat wij zo'n grote familie hadden.'
Bron: Doeleman (2006).

1.1 Elkaar leren kennen en respecteren

Elk gezin wil graag gerespecteerd worden. Kinderen voelen al heel jong aan of zij en hun gezin geaccepteerd worden. Ouders en pedagogisch medewerkers kunnen hier veel aan doen, bijvoorbeeld belangstelling voor elkaar tonen bij een familiemuur. Kinderen vertellen graag over hun familie als ze voelen dat iemand hun verhaal wil horen. Ook de meeste ouders leggen graag uit hoe het in hun gezin gaat als ze belangstelling voelen.

Jonge kinderen kijken op hun eigen manier naar hun familie of gezin. Voor hen hoort daar iedereen bij die in hun leven belangrijk is: ouders, broers en zusjes, grootouders, ooms en tantes, neefjes en nichtjes, vrienden van hun ouders en soms ook de poes en de hond. Kinderen voelen zich één met hun familie. Daarom raakt het kinderen als anderen iets lelijks zeggen over of kritisch kijken naar hun familie. Indien gezinsvormen anders zijn dan zij kennen, merken kinderen dit en stellen ze er soms ook vragen over, bijvoorbeeld: 'Waar is jouw papa?' Zeker als ze nog jong zijn, hebben ze echter niet direct een oordeel klaar. Als ze wel oordelen, hebben ze dat meestal afgekeken van de volwassenen om hen heen.

Nieuwsgierige vragen

Kinderen zijn nieuwsgierig en stellen allerlei vragen over familievormen:

- 'Waarom woont Sara's papa niet bij haar?'
- 'Woont Niels in twee huizen?'
- 'Waarom heeft Iris twee moeders?'
- 'Heeft Nathans oma geen huis?' (Ze woont in hetzelfde huis als Nathans ouders.)

1.2 Praten over wat je niet begrijpt

Misschien vind je het niet goed dat een kind twee vaders heeft of vind je het zielig als een kind alleen met zijn moeder woont. Sommige gezinsvormen kunnen vreemd op je overkomen of een emotionele reactie oproepen. Door vragen te stellen en belangstelling te tonen kom je meer te weten over een gezinsvorm die je niet kent en ga je die misschien wat beter begrijpen.

Binnen alle groepen spelen processen van erbij horen of buitengesloten worden. Ook op kindercentra ontstaan altijd

meningen over goed opvoeden, over wat normaal of wat gezond is. Wie afwijkt, kan worden buitengesloten, bijvoorbeeld collega's of gezinnen die kampen met armoede of die een andere culturele achtergrond hebben dan de Nederlandse. Het is heel natuurlijk om voorkeuren te hebben in een groep, maar het wordt een probleem als bepaalde collega's, ouders of kinderen buitengesloten dreigen te worden.

Soms is de verleiding groot te roddelen over collega's of over ouders die je niet begrijpt of raar vindt. Je vindt dan waarschijnlijk gemakkelijk anderen die hetzelfde vinden. Voor je het weet, krijg je een roddelcircuit. Uiteindelijk wordt iedereen hier slachtoffer van, want niemand voelt zich meer veilig. Zo'n onveilige sfeer treft ook de kinderen, voor wie iedereen juist het beste wil. Praat daarom met elkaar over wat je niet begrijpt. Een kind dat je een beetje vreemd of zielig vindt, kun je uitnodigen om met jouw kind te komen spelen. Goede kans dat je het kind en zijn gezinssituatie daardoor beter gaat begrijpen en misschien ook minder zielig vindt.

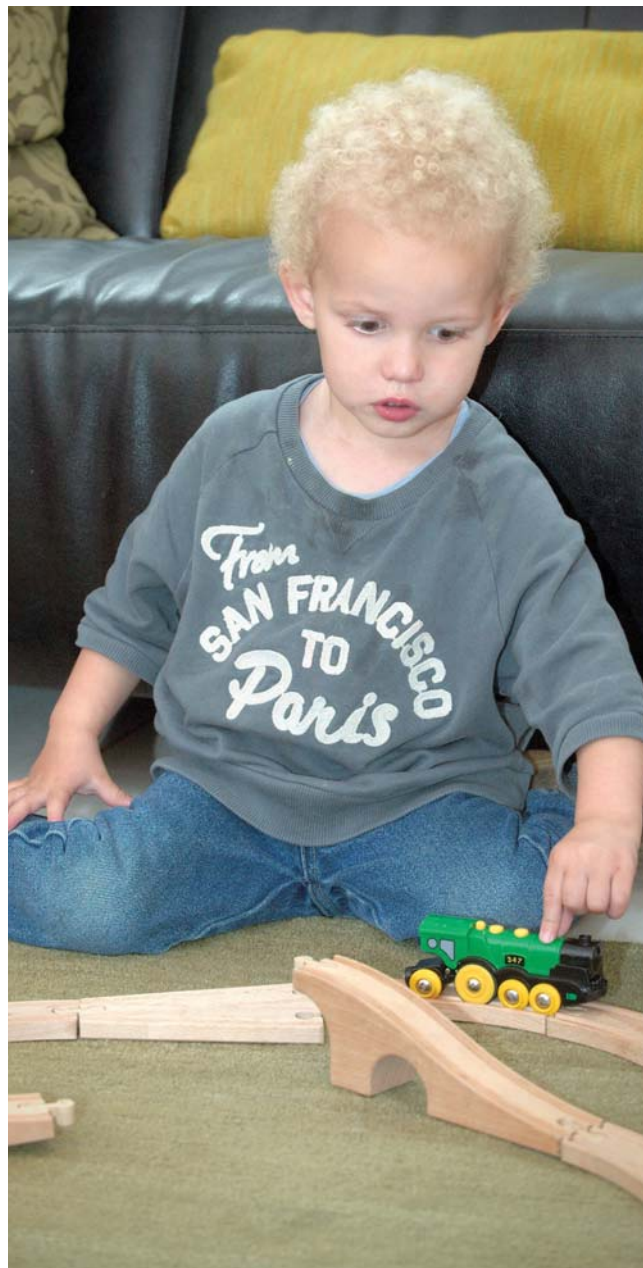
Jeroen heeft het prima getroffen

Jeroen, 7 jaar, is een echte voetballer. Zodra hij een bal heeft, houdt hij hem minutenlang in de lucht. Een na-tuurtalentje, zeggen de vaders in de groep altijd. Beetje zielig dat hij nu net twee moeders heeft, die helemaal niet sportief lijken, dachten ze er altijd stiekem bij. Maar sinds de sportdag denken ze dat niet meer. Toen spraken ze An en Josefien, de moeders van Jeroen. Die gaven lachend toe dat ze niet kunnen voetballen. Maar hun buurman heeft altijd zin om een balletje met Jeroen te trappen en gaat ook met hem naar training, vertelden ze. Zelf gaan ze bij alle wedstrijden kijken. Door dit gesprekje vindt niemand Jeroen meer zielig. Hij heeft het juist prima getroffen met zijn sportieve buurman en twee enthousiaste moeders.

1.3 Diversiteit in manieren van opvoeden

In elk gezin voeden ouders op hun eigen manier hun kinderen op. Sommige gezinnen leven vanuit een religie of over-tuiging. Denk maar aan christelijke gezinnen, islamitische gezinnen, antroposofische gezinnen en Jehova's getuigen. Maar ook als dit niet zo is, vindt iedere opvoeder zijn of haar eigen dingen belangrijk in de opvoeding. Dit geldt zowel voor ouders als voor pedagogisch medewerkers.

In de kinderopvang en op de peuterspeelzaal moeten ouders voor het eerst de opvoeding delen met de pedagogisch mede-werkers. Die laatsten hebben ook verschillende opvoedingsstijlen geleerd in hun eigen familie en cultuur. Maar daarnaast moeten ze zich in hun werk met de kinderen houden aan het pedagogisch beleid van de kinderopvangorganisatie of de welzijnsstichting waarbij ze in dienst zijn. Stel dat dit beleid voor-schrijft dat de pedagogisch medewerkers vóór elke maaltijd een paar liedjes moeten zingen om een vaste overgang te creëren van spel naar eten. Dan móéten ze dit doen, ook al houden ze niet zo van zingen en zouden ze dit thuis niet zo gauw doen.

1.4 Zo veel gezinnen, zo veel behoeften

Gezinnen zijn er in soorten en maten: van kleine eenoudergezinnen tot grootfamilies waar naast de ouders ook de grootouders en ooms en tantes in de opvoeding delen. Sommige kinderen leven in een pleeggezin en andere in een samengesteld gezin met heel veel broers en zussen. Ook los van die verschillen in samenstelling is elk gezin uniek en heeft ook zijn eigen behoefte aan ondersteuning bij de opvoeding. In het kindercentrum vinden ouders die ondersteuning vaak bij elkaar: 'Jesse gaat ineens zo moeilijk slapen. Hoe laat breng jij Moos eigenlijk naar bed?' Of: 'Ik heb er echt respect voor hoe rustig je altijd blijft als Milou een driftbui heeft. Hoe doe je dat toch?' Ouders kunnen samen ook allerlei praktische zaken regelen: speelafspraken voor hun kinderen maken of over en weer voor elkaar oppassen.

Sommige gezinnen willen daarnaast ondersteuning van pedagogisch medewerkers. Als ouders overbelast zijn en ondersteuning willen krijgen, is het fijn als ze bij de pedagogisch medewerkers hun verhaal kwijt kunnen en gesteund worden.

Zo veel opvoeders, zo veel opvoedingsstijlen

Zowel pedagogisch medewerkers als ouders kunnen heel verschillende accenten leggen in de opvoeding.

- De moeder van Jamie houdt van 'netjes'. Jamie heeft altijd nette kleren aan en moet met twee woorden spreken: 'Ja, juf' en 'Dank u wel, mama'.
- Pedagogisch medewerker Raymond werkt op een bso voor kinderen van 9 tot 12 jaar. Hij komt uit een sportieve familie. Bij hem weten de ouders zeker dat de kinderen genoeg bewegen.
- De oma van Berat let heel goed op zijn gezondheid: hoeveel boterhammen heeft hij op, heeft hij genoeg gedronken, heeft hij lang genoeg geslapen?

Samen aan de slag met gezinsvormen

Met de kinderen:

Start een project 'Familiestrips' en doorloop de volgende stappen.

- 1 Laat alle kinderen hun hele familie tekenen op een groot vel.
- 2 Als de tekeningen klaar zijn, vraag je de kinderen er een stripverhaal van te maken: bij ieder familielid tekenen ze een wolk waarin ze iets schrijven wat dat familielid goed kan. Dit mag alles zijn, bijvoorbeeld 'mama kan heel mooi zingen' of 'opa kent een heleboel goocheltrucs'.
- 3 Hang alle familiestripverhalen bij elkaar op.
- 4 Laat de kinderen overeenkomsten zoeken en die markeren met vlaggetjes in dezelfde kleur. Bijvoorbeeld geel voor sportief talent en groen voor zang- en toneeltalent.
- 5 Organiseer met de ouders een feestelijke onthulling van de familiestripmuur. Laat de kinderen de overeenkomsten tussen de families aanwijzen.

Met de ouders en de kinderen:

Start een project 'Familiemuur' en doorloop de volgende stappen.

- 1 Vraag alle ouders om familiefoto's.
- 2 Maak een fotocollage per kind.
- 3 Hang de collages op aan de familiemuur (in de hal of in een andere centrale ruimte).
- 4 Nodig ouders uit om de familiemuur te bekijken. Betrek de kinderen hierbij; zij vinden het leuk om elkaars familie te zien en te laten zien.
- 5 Let erop dat er foto's aan de muur hangen van alle families. Geef ieder kind dat weggaat zijn collage mee. Bij ieder nieuw kind dat binnenkomt, vraag je meteen de familie om foto's voor de familiemuur.

Vanuit de oudercommissie:

- Organiseer iets leuks waarmee je informele contacten tussen ouders stimuleert, bijvoorbeeld een kledingruilbeurs, een high tea of een songfestival. Wordt het een succes? Dan is jullie kindercentrum nog meer een echte ontmoetingsplek geworden.
- Bespreek samen met pedagogisch medewerkers een opvoedingsvraag die aansluit bij wat er in het kindercentrum leeft, zoals: hoe leer je kinderen dat hun gevoel van eigenwaarde niet ten koste mag gaan van anderen? Bijvoorbeeld:
 - Hoe maak je duidelijk dat de jongens er trots op mogen zijn dat ze jongens zijn, maar geen meisjes mogen pesten?
 - Hoe maak je duidelijk dat meiden met hoofddoekjes er evenzeer bijhoren als de meiden met minirokjes en losse haren? En dat in de groep regelmatig met iedereen wordt samengewerkt en gespeeld?
- Bespreek een onderwerp in de oudercommissie, omdat er signalen van ouders zijn binnengekomen, bijvoorbeeld:
 - Er dreigt een tweedeling in een groep, omdat sommige kinderen voortdurend lopen te pronken met nieuwe sportschoenen en dure merkkleding terwijl andere kinderen die niet hebben. Bespreek het gesignaleerde probleem eerst met de kinderopvangorganisatie en kijk wat de beste manier is om het aan te pakken en welke rol de oudercommissie daarin kan vervullen, bijvoorbeeld:
 - een bijeenkomst organiseren met alle ouders en daarop het probleem direct of indirect aan de orde stellen;
 - een activiteit (sportdag, een loop voor een goed doel) organiseren om elkaar beter te leren kennen – waardoor je bijvoorbeeld discriminatie helpt te voorkomen.

2 Ieder gezin een eigen kleur

Op peuterspeelzalen en in de kinderopvang komen kinderen vaak voor het eerst kinderen tegen die anders praten, anders van kleur zijn of andere feesten vieren dan ze thuis gewend zijn. Rijke gezinnen komen er in aanraking met arme gezinnen. Al die gezinnen willen een fijne en veilige plek voor hun kind.

Hoe kun je samen optrekken in een groep waarin alle ouders zich welkom voelen? En hoe creëer je in zo'n groep een plek voor alle kinderen? Een open en belangstellende houding is belangrijk. Samen dingen doen helpt ook om elkaar beter te begrijpen en elkaar gemakkelijker aan te spreken.

2.1 Verschillende culturen

Wat mensen belangrijk vinden in de opvoeding, hangt voor een deel samen met de cultuur waarin ze zijn opgegroeid. Veel Nederlandse ouders vinden het bijvoorbeeld belangrijk dat hun kinderen zelfstandig kunnen oordelen en keuzes maken; daarom moedigen ze hun kinderen aan om hun mening te geven. Ook de meeste ouders met een Marokkaanse of Chinese achtergrond vinden zelfstandigheid belangrijk voor hun kinderen, maar zij denken daarbij eerder aan voor jezelf kunnen zorgen en verantwoordelijkheid dragen voor je jongere broers en zusjes.

Verschillen in sociale cultuur

Ook de normen voor sociaal gedrag verschillen per cultuur. Zelf te laat komen vinden veel Nederlanders vervelend en ze keuren dit ook bij anderen af. In sommige andere culturen wordt tijd anders beleefd en is het minder een probleem als

je later komt. Op het gebied van gastvrijheid zie je eveneens culturele verschillen: de meeste Nederlanders maken een afspraak om koffie of thee bij elkaar te komen drinken en verwachten dan dat hun gast niet veel langer dan anderhalf uur blijft. In veel culturen uit het Midden-Oosten (Marokkaans, Turks, Iraans) gaan mensen vaak meteen koken voor hun gasten, of ze nu aangekondigd komen of er onverwacht zijn. Van de gasten wordt dan verwacht dat ze lang blijven en veel eten.

Culturele verschillen staan nooit vast

Diversiteit is soms leuk en verrijkend ('Wat leuk dat jullie zo uitgebreid gekookt hebben!') en soms lastig ('U bent een halfuur te laat en daardoor hebben we nu helaas weinig tijd meer').

Maar culturele verschillen staan nooit vast. Ook de opvoedingsdoelen van ouders en andere opvoeders veranderen steeds, onder invloed van school, televisie, vriendjes en wat er in de maatschappij gebeurt. Door al die invloeden kunnen ouders hun opvoeding bijstellen. Ze kunnen bijvoorbeeld hun kinderen meer discipline gaan bijbrengen of juist meer bewegingsvrijheid en onderhandelingsruimte gaan bieden.

Ervaringen van moeders uit verschillende culturen

- Turks-Nederlandse moeder: 'Nederlandse kinderen zijn vrijer dan Turkse kinderen. Hierdoor ontstaan er problemen. Hoewel wij onze dochter al vrijheid geven, wil ze toch nog meer. Als dit ter sprake komt, praat ik met haar en dan zeg ik tegen haar dat wij een andere cultuur hebben.'
- Antilliaans-Nederlandse moeder: 'Wij praten vaak in de gebiedende wijs. 'Pak dat ding voor mij.' Of: 'Roep je moeder voor mij.' We doen dit dan ook nog luidruchtig en met veel gebaren. Dit kan leiden tot misverstanden, want Nederlanders gieten zoiets in een wat meer vragende vorm.'
- Chinees-Nederlandse moeder: 'De pedagogisch medewerker wil niet dat de kinderen stil zijn. Hij wil dat de kinderen hun mond opendoen. Als ze later de samenleving in gaan, moeten ze dat ook kunnen. Anders gaan mensen hen plagen, zei hij.'

Bron: Van Keulen, Van Beurden & Pels (2010).

2.2 Niet te snel oordelen

We kunnen niet zomaar zeggen dat 'de Nederlanders' hun kinderen zo opvoeden en 'de Antilliaanse Nederlanders' het zo doen. Alleen al in de Nederlandse opvoeding bestaan enorme verschillen. Tussen stad en platteland, tussen generaties, tussen hoog- en laagopgeleide mensen en tussen

gezinnen met verschillende godsdiensten. Wie te snel oordeelt, gaat voorbij aan de specifieke situatie van een gezin of een pedagogisch medewerker.

- Heeft deze Nederlandse vader het echt altijd te druk voor een praatje over zijn dochter of zijn er spanningen in het gezin?
- Komen deze Marokkaans-Nederlandse ouders niet op ouderavonden, omdat ze geen belangstelling hebben? Of voelen zij zich niet persoonlijk uitgenodigd?

Sommige pedagogisch medewerkers zijn bijvoorbeeld heel goed in activiteiten met de grote groep en weten precies hoe ze die moeten begeleiden. Andere voelen zich veel meer op hun gemak in een rustige situatie met een paar kinderen. Dit kan met culturele verschillen samenhangen, maar ook met verschillen in karakter en temperament. Als je mensen beter leert kennen, ga je meestal steeds beter begrijpen waarom ze doen zoals ze doen.

2.3 Omgaan met botsende opvattingen

Wat moet je als ouder doen als je dochter ineens tegen iedereen in de familie 'je' en 'jij' zegt, omdat ze dit leert op de bso? En hoe reageer je als pedagogisch medewerker als een kind gapend op de groep komt en vertelt dat het pas om twaalf uur naar bed is gegaan? Probeer hierover te praten en wijs daarbij de opvatting of levensstijl van de ander niet af. Zeg als ouder bijvoorbeeld niet: 'Ik begrijp niet dat u mijn dochter zo brutaal leert zijn.' En zeg als pedagogisch medewerker niet: 'U moet uw zoon echt om acht uur naar bed brengen, want hij heeft zijn nachtrust nodig.' Ga open in gesprek en stel als ouder vragen als:

- 'Hoe kan mijn dochter leren dat ze zich op de bso anders kan gedragen dan tegenover haar familieleden?'
- 'Hoe gaat het 's avonds eigenlijk bij jullie thuis? Ik ben altijd blij als mijn zoontje om acht uur slaapt, want dan heb ik nog een paar uurtjes voor mezelf. Hoe is dat bij jullie?'

2.4 Meer talen

Veel ouders vinden het belangrijk dat hun kinderen meer talen leren: hun thuistaal of dialect voor het contact met de familie en het land of de streek van herkomst en het Standaardnederlands voor contacten op school, in de buurt of op het toekomstige werk.

Erken de thuistaal van kinderen

Meertalige kinderen voelen scherp aan of hun thuistaal als gelijkwaardig wordt gezien. Zo niet, dan kunnen ze zich onzeker gaan voelen en durven ze niet actief mee te doen in de groep. Stel dat een Turkssprekend kind in een groep komt met alleen Nederlandssprekende kinderen en merkt dat Nederlands belangrijker wordt gevonden dan Turks. Pedagogisch medewerkers kunnen respect tonen voor de thuistaal van een kind. Ze kunnen bijvoorbeeld een kind prijzen omdat het twee talen spreekt of aan hem of haar vragen wat een Turks woord betekent dat ze bij de Turkse slager hebben gehoord. Dit zal het zelfbeeld van het Turkse kind positief beïnvloeden.

Het is belangrijk dat ouders thuis met hun kinderen de taal spreken die zij zelf het best beheersen. Het werkt niet goed als meertalige ouders met een beperkte beheersing van het Nederlands thuis met hun kind Nederlands praten. Dan hoort het kind thuis alleen korte zinnen of slecht Nederlands en kan het zijn taal niet optimaal ontwikkelen.

Kinderen helpen om Nederlands te leren spreken

Spreekt een kind weinig Nederlands? Help dit kind dan om zo snel mogelijk de taal te leren.

- Praat over alles wat je samen ziet en doet.
- Zoek uit wat het kind leuk vindt en goed kan. Sluit daarop aan in jullie gesprekken.
- Betrek het kind bij alle groepsgesprekken. Spreek het niet aan op een te laag ontwikkelingsniveau.
- Zeg iets op een andere manier als een kind je niet begrijpt. Ga niet harder praten.
- Spreek duidelijk en gebruik verschillende woorden. Spreek niet alleen in korte zinnen.

Een taal leer je door te praten

Kinderen leren een taal door deze te horen en te spreken. Dit is net zo belangrijk voor kinderen uit oorspronkelijk Nederlandse als voor kinderen uit niet-Nederlandse culturen. Alle kinderen moeten hun kennis van de Nederlandse taal kunnen ontwikkelen, om zich te ontplooiën en te voorkomen dat ze met een taalachterstand op school komen. Ouders en pedagogisch medewerkers kunnen dit proces begeleiden door:

- veel met de kinderen te praten;
 - veel voor te lezen;
 - plannen te maken voor wat de kinderen (kunnen) gaan doen.
- Bron: De Haan (2009).

2.5 Meer huidskleuren

Het is mooi als kinderen al jong de boodschap meekrijgen dat alle kleuren goed zijn.

Als jonge blanke kinderen voor de eerste keer een zwarte juf zien of een bruin kindje, nemen ze dat vaak voor van-zelfsprekend aan. Maar ze kunnen er ook bang van worden en wegkruipen of wegstaren, of juist gaan staren. Dit geldt evenzo voor jonge zwarte kinderen die voor het eerst een blanke juf of een blank kindje zien. Hoe gewoner en meer ontspannen je hierop reageert, hoe sneller een kind gewend is aan verschillende huidskleuren. Als alle kinderen van jongs af aan positieve of neutrale opmerkingen krijgen over hun huidskleur, helpt dit hun een positief zelfbeeld te ontwikkelen.

Verschillen in huidskleur zien

Veel mensen denken dat jonge kinderen nog geen verschil in huidskleur zien, maar dreumesen zien al verschil tussen een lichte en een donkere huidskleur en 3- tot 4-jarige kinderen maken er al opmerkingen over. Peuters en kleuters zijn nieuwsgierig naar lichamelijke kenmerken zoals de huidskleur, de kleur en vorm van de ogen of de haarkleur. Hoe kinderen de verschillen in huidskleur waarderen (positief of negatief), leren ze van de volwassenen in hun omgeving.

Omgaan met vooroordelen over huidskleur

Soms hebben kinderen duidelijke vooroordelen en zegt een kind bijvoorbeeld tegen een ander kind: 'Ik wil niet met jou spelen, want jij bent bruin.' Een pedagogisch medewerker had een manier gevonden om op dit soort situaties te reageren: 'Dan zeg ik tegen beide kinderen: "Echt? En waarom is die andere kleur dan een probleem? Laten we er eens samen naar kijken. Wat vind jij leuk om te doen en kun jij dat ook?" En dan komen we tot een

logische conclusie die de kinderen begrijpen. Als kinderen van huis uit meekrijgen dat niet met een bepaald soort mensen wordt omgegaan, is dat een zaak van volwassenen. Dan zeg ik bijvoorbeeld: "Thuis is er misschien niemand met een donkere huidskleur, maar hier wel. Hier kunnen jullie samen spelen." Het is ook belangrijk hier met de ouders over te praten.'

2.6 Arm of rijk

Meedoen in de samenleving is meer dan werken of naar school en het kindercentrum gaan. Het betekent bijvoorbeeld ook lid zijn van een sportvereniging, Sinterklaas vieren, naar een feestje of de film gaan en meepraten over vakantie. Als er in een gezin weinig geld is, kunnen de kinderen en ouders buitengesloten raken. We spreken dan van armoede. Armoede in gezinnen heeft grote invloed op het leven van kinderen en ouders, bijvoorbeeld doordat ze:

- niet goed en niet gezond eten;
- geen toegang hebben tot computers of internet;
- niet op een sportclub zitten;
- geen moderne kleren hebben;
- geen verjaardagscadeautjes kunnen kopen;
- niet op vakantie gaan.

Niemand mag zien dat wij arm zijn

Als de bel gaat, laat de moeder van Daniël zijn vriend Jari binnen. Daniël kijkt zijn moeder boos aan. Hij wil niet dat er vrienden bij hem thuis komen, dat weet ze toch? Zij wil toch ook niet dat iemand weet hoe moeilijk ze het hebben? Waarom hoopt ze anders altijd dat ze geen bekenden ziet bij de voedselbank?

Bron: Opmeer (2008).

Er komen steeds meer arme gezinnen

Armoede wordt in ons rijke land niet snel als een groot probleem gezien. Toch leven in Nederland de laatste vijftien jaar steeds meer kinderen in armoede. In 2011 groeide bijvoorbeeld ruim 6% van alle jeugdigen op in een gezin waar niet voldoende geld is voor eten, kleding, wonen, persoonlijke verzorging en vervoer.

Je kunt niet altijd gemakkelijk zien of voorspellen wie arm is. Ook hoogopgeleide ouders kunnen in korte tijd al hun

zekerheden verliezen – baan, huis, relatie – en dan in een zogenoemde armoedeval terechtkomen.

In sommige gezinnen die van een laag inkomen moeten rondkomen, redden de ouders zich prima, in andere gaat dat veel moeilijker. Wie arm is, hoeft zich nog niet arm te voelen. Ouders die zich arm voelen, denken al snel dat ze minder goede ouders zijn. Ze hebben vaak weinig sociale contacten en weinig steun bij de opvoeding. Ze kunnen zich machteloos of onzeker gaan voelen.

Meedoen in de kinderopvang

Voor kinderen uit arme gezinnen is de kinderopvang extra belangrijk, want dat is een plek waar ze in hun vrije tijd terecht kunnen, waar ze hun talenten en capaciteiten kunnen laten zien en waar ze leuke dingen kunnen doen, die anders misschien financieel niet haalbaar zouden zijn. Uit onderzoek blijkt dat er net zo veel kinderen uit arme als uit niet-arme gezinnen meedoen in de bso en bij buitenschoolse activiteiten. De bso betreft kinderen bij de samenleving.

Kinderen belonen voor hun talenten en verhalen

Hoe vaak 'beloon' je de kinderen in de groep door aandacht te geven aan hun nieuwe broek of nieuwe speelgoed? Vaak gaat dat bijna vanzelf, omdat kinderen trots hun nieuwe dingen aan je laten zien. Wanneer kinderen thuis dikwijls worden beloond met cadeautjes, leren ze liefde en aandacht te koppelen aan materiële dingen. Maar kinderen vragen ook jouw aandacht voor niet-materiële zaken. Ze komen dan bijvoorbeeld met iets wat ze goed kunnen, iets wat ze hebben ontdekt of iets waar ze trots op zijn of wat hen heeft ontroerd. Probeer kinderen hiervoor te belonen door aandacht te schenken aan deze talenten en verhalen.

Leuke dingen doen, die niets kosten

- Schrijf voor de kinderen een wedstrijd uit: wie maakt het creatiefste dier van materiaal dat je buiten kunt vinden. Voordeel: geld en materiële waarde spelen geen rol, alleen hoe actief, creatief en enthousiast een kind is.
- Maak een uitstapje naar een leuke plek die gratis is. Bijvoorbeeld een park, kinderboerderij of waterspeeltuin. Maak een evenement van de reis erheen en houd een picknick.
- Organiseer een groot feest, bijvoorbeeld een circus waar kinderen iets voor hun ouders kunnen opvoeren.

Samen aan de slag met diversiteit

Met de kinderen en de ouders (verschillen in culturele achtergrond):

Start een project 'Eten en koken' en doorloop bijvoorbeeld de volgende stappen:

- 1 Laat de kinderen tekenen aan de hand van vragen als:
 - Wat eet ik op een gewone dag?
 - Wat eet ik als we vrij hebben?
 - Wat eet ik als het feest is?
 - Wat eet ik als het koud is?
 - Wat eet ik als het warm is?
 - Wat eet ik bij opa en oma?
 - Wat eten de dieren die ik ken?
- 2 Verzamel alle tekeningen en hang ze op.
- 3 Laat de kinderen overeenkomsten zoeken en die markeren met vlaggetjes in dezelfde kleur. Bijvoorbeeld geel voor brood en groen voor groenten en fruit.
- 4 Nodig een voedingsdeskundige uit, die de kinderen op een speelse manier iets kan vertellen over gezond eten.
- 5 Zoek boeken over eten en lees ze voor.
- 6 Vraag alle ouders of ze iets willen klaarmaken wat thuis graag wordt gegeten. Let op dat je niet alleen exotische gerechten krijgt, maar ook Hollandse pot. Verzamel alles op een feestelijk buffet voor alle kinderen, ouders en pedagogisch medewerkers.

Met de kinderen (verschillen in talen):

- Toon belangstelling voor elkaars talen. Op het kinderdagverblijf, de peuterspeelzaal en de bso wordt Nederlands gesproken, maar geef daarnaast op een speelse manier aandacht aan de andere talen die de kinderen en de pedagogisch medewerkers spreken. Noem bijvoorbeeld bij het fruit eten ook eens de naam van het fruit in andere talen.
- Zing een liedje of vertel eens een verhaal in meer talen (samen met een collega of een ouder); luister

naar meertalige verhalen of gebruik meertalige kinderboeken.

- Zoek manieren om elkaar te begrijpen zonder taal. Maak bijvoorbeeld samen muziek, dans samen, speel een toneelstuk zonder woorden of bedenk een gebarentaal.

Met de kinderen (verschillen in huidskleur):

- Maak een spel van het zoeken naar de lichamelijke verschillen in je groep, ook als die verschillen niet zo groot lijken. Zelfs wanneer een groep kinderen helemaal blank of bruin lijkt, ontdek je veel verschillen!
- Praat met kinderen over hun uiterlijk aan de hand van een liedje, prentenboek of poppenspel. Wat hebben ze hetzelfde en waarin verschillen ze van elkaar? Elk soort haar (steil of kroezend, zwart of rood) en elke huidsoort (sproeten, pukkeltjes, donker of licht) is goed.

Voor het team (bespreekpunten):

- Hoe is onze groepsruimte ingericht? Laten wij in het spelmateriaal en in de inrichting diversiteit zien in gezinsvormen, cultuur, huidskleur of sekse?
- Hoe praten we in onze groep met meertalige kinderen? Stimuleren we hen voldoende?
 - Hoe ervaren de ouders van deze meertalige kinderen dit?
 - Hoe ervaren de ouders die alleen Nederlands praten dit?
 - Hoe ervaren we dit zelf?
- Betrekken we ouders die geen of weinig Nederlands spreken wel voldoende bij de groep?
 - Hoe ervaren deze ouders dit?
 - Hoe ervaren de ouders die alleen Nederlands praten dit?
 - Hoe ervaren we dit zelf?

>>

>>

Vanuit de oudercommissie:

Stel dat de oudercommissie een standpunt moet innemen over de financiële bijdrage die aan ouders gevraagd kan worden voor bijvoorbeeld extraatjes en uitstapjes. De oudercommissie kan inventariseren hoe de ouders hierover denken, bijvoorbeeld:

- een enquête houden onder alle ouders en inventariseren wat ouders een redelijke bijdrage vinden en waar de grenzen liggen;
- een deel van de ouders, dat een goed beeld geeft van wat hierover leeft onder de ouders, uitnodigen voor een gesprek.

Is het niet haalbaar of niet redelijk om alle kosten voor de extra's op de ouders te verhalen? Zoek dan andere manieren om een budget voor leuke dingen op te bouwen. Organiseer bijvoorbeeld een activiteit (sportdag, rommelmarkt, een loop voor een goed doel). Daar haal je geld mee op en je leert elkaar bovendien beter kennen.

3 Zo veel kinderen, samen in één groep

Op dinsdag gaat Brenda graag naar de bso. Dan is ze samen met haar beste vriendin. Maar op donderdag gaat ze liever niet. Dan zijn er alleen van die tutmeiden, die met elkaar zitten te kletsen en aan elkaars haar zitten te frunniken. Ze hebben steeds geheimen die zij niet mag weten. Ze heeft niets met die meiden. En met de jongens mag ze alleen af en toe meespelen, als ze niemand anders hebben.

Er speelt altijd van alles in de groep: kinderen helpen elkaar of zitten elkaar in de weg, trekken samen leuk op of pesten elkaar. Zo leren ze zichzelf kennen.

3.1 Vrienden worden op de groep

Kinderen van ongeveer 1,5 tot 2,5 jaar (dreumesen) kunnen al vrienden maken. Vrienden spelen graag samen, laten zien dat ze blij zijn als ze elkaar begroeten en zoeken elkaar op in de groep. Ze helpen elkaar vaker, doen elkaar vaker na en ondernemen samen meer dan met andere kinderen. Kinderen kunnen van streek zijn als hun vriend of vriendin opeens weg is uit de groep. Vrienden hebben ook ruzie. De kans dat twee kinderen bevriend raken, is groter als ze ongeveer even oud zijn en graag dezelfde dingen doen.

Vriendschap tussen kinderen ondersteunen

Jonge kinderen kunnen nog niet zelf hun vrienden opzoeken en zijn hierin afhankelijk van de volwassenen om hen

heen. Daarom is het fijn als ouders en pedagogisch medewerkers in kindercentra hun vriendschap ondersteunen door:

- vrienden zo veel mogelijk op dezelfde dagen en in dezelfde groep te plaatsen;
- elkaar te vertellen en te laten zien hoeveel plezier de kinderen samen hebben en elkaar te motiveren daarmee rekening te houden;
- broertjes en zusjes die aan elkaar gehecht zijn, in dezelfde groep te plaatsen of bij elkaar in de groep op bezoek te laten komen;
- vrienden samen naar een nieuwe groep of naar de basisschool te laten gaan.

Alle kinderen helpen erbij te horen

Vriendschap heeft een positieve invloed op de sociale ontwikkeling van kinderen. Maar in een groep moeten kinderen ook leren omgaan met kinderen die ze niet mogen. De volwassenen moeten in actie komen als een kind (om wat voor reden dan ook) vaak wordt buitengesloten en alleen komt te staan in de groep. Samen met de kinderen kunnen ze leuke activiteiten verzinnen om te werken aan een positieve sociale sfeer in de groep, waarin ieder kind en iedere ouder een plek heeft.

3.2 Je plek zoeken als jongen of als meisje

Vanaf de leeftijd van circa 3 jaar worden kinderen zich er steeds meer van bewust dat ze een jongen of een meisje zijn. Ze ontwikkelen dan een sekse-identiteit. Jongens gaan dan vaker spelen met jongens en meisjes met meisjes. Maar jongens en meisjes blijven ook met elkaar spelen. Voor alle kinderen is de sekse-identiteit heel belangrijk. Ze willen veelal een 'echte' jongen of een 'echt' meisje zijn. Maar sommige jongens houden juist van dingen die volgens hun ouders of vrienden meisjesachtig zijn, of andersom. Voor deze kinderen kan het lastig zijn een sekse-identiteit te ontwikkelen.

Gemiddeld meisjes- en jongensgedrag en afwijkingen daarvan

Gemiddeld zijn jongens motorisch actiever, vechten en stoeien vaker, spelen in grotere groepen en hebben meer behoefte aan risico's en uitdagingen dan meisjes. Meisjes praten door de bank genomen gemakkelijker, zijn meer geïnteresseerd in intimiteit, gevoelens en sociale gebeurtenissen, en spelen liever met één of twee vriendinnen. Maar dit zijn gemiddelden. Er zijn ook meisjes die beter vechten en meer risico's durven te nemen dan veel jongens. En er

zijn jongens die gevoeliger en socialer zijn dan meisjes. In de kinderopvang is het belangrijk dat pedagogisch medewerkers activiteiten aanbieden die passen bij jongensachtige jongens en meisjesachtige meisjes, maar ook bij meisjesachtige jongens en jongensachtige meisjes.

Meisjes- en jongensgedrag in de groep

In een groep versterken kinderen dikwijls elkaars sekse-specifieke gedrag. Meisjes die met meisjes spelen, kiezen dan typisch meisjesachtig spel. Spelen met poppen of knutselen bijvoorbeeld. En jongens die samen spelen, doen alleen nog maar stoere en wilde dingen.

Kinderen vanaf 8 jaar zetten zich ook soms af tegen de andere sekse. De meisjes hebben geen zin meer in jongens in hun buurt. Jongens gaan samen een groepje meisjes plagen. Deels genieten kinderen van dit gedrag, maar het kan ook ontaarden in pesten. Als pedagogisch medewerkers of ouders merken dat die grens overschreden wordt, kunnen ze bijvoorbeeld met de kinderen bespreken of hun spel 'leuk spannend' of 'naar spannend' is.

Klierkop

Ik heb jammer genoeg een jongen in mijn klas die zegt dat ik in het verkeerde lichaam ben geboren. [...] Hij zei dat ik, omdat ik van rock en metal hou, een jongen ben. Ik ben ook goed in vechten. Nou en, wat maakt het uit? Ik werd rood en begon me te schamen. Maar ik zei: 'Waarom klier je eigenlijk?' En toen was ie stil. Hij zei: 'Vind ik leuk.' Oké, ik ben misschien een meisje dat van jongensdingen houdt. Maar dit vind ik niet leuk, echt niet. Nu is het vakantie en ik weet niet of het nog steeds een klierkop is. Hoe denken jullie hierover?

– M. (11 jaar)

Bron: Achterwerk (18 september 2010).

Mannelijke pedagogisch medewerkers in de groep

Als kinderen hun sekse-identiteit ontwikkelen, is het belangrijk dat ze daarbij zowel mannelijke als vrouwelijke rolmodellen krijgen. Daarom is het goed voor kinderen als er in de kinderopvang niet alleen vrouwen, maar ook mannen werken. Tegelijkertijd kan het voor ouders lastig zijn als een mannelijke medewerker voor hun jonge kind zorgt. Ze vinden dit bijvoorbeeld niet prettig, omdat het niet past bij hun culturele waarden en normen of omdat ze bang zijn voor seksueel misbruik van hun kind. Die angst is aangewakkerd door de Amsterdamse zedenzaak. Naar aanleiding daarvan heeft de commissie-Gunning praktische aanbevelingen gedaan om seksueel misbruik te voorkomen. Die aanbevelingen zijn in 2013 vertaald in maatregelen, zoals continue screening van het personeel en de afspraak dat iedere beroepskracht bij zijn of haar werk altijd gezien of gehoord kan worden door een andere volwassene (het zogenaemde vierogenprincipe). Het zou mooi zijn als deze maatregelen ook ruimte scheppen om de voordelen te zien van meer mannelijke pedagogisch medewerkers in de groepen.

3.3 Ontluikende seksualiteit en seksueel getinte spelletjes

Schoolkinderen spelen allerlei spelletjes waarin ze spelen met de spanning tussen mannen en vrouwen die ze bij volwassenen waarnemen. Veel kinderen van 8 jaar begrijpen misschien nog weinig van de seksuele spanning tussen de geslachten, maar spelen vol overgave 'de jongens vangen de meisjes' of 'de meisjes vangen de jongens'. Ze sturen elkaar brieven om te vragen of iemand met hen wil en maken grapjes over wie op wie is. Ze geven 'vieze' tekeningen aan elkaar door en lachen om schuttingtaal. Bijna alle kinderen doen seksuele spelletjes. Dit doen ze vaak in het geheim, omdat ze aanvoelen dat volwassenen dit niet goed vinden. Elkaars piemel bekijken en kijken waar een meisje uit plast. Er zijn grote verschillen in de seksuele rijping tussen jongens en meisjes en tussen kinderen onderling. Het ene meisje is bijvoorbeeld met 12 jaar nog een kind, terwijl het andere al vanaf haar 10e jaar menstrueert en dan al borsten heeft. Omgaan met deze diversiteit in seksuele ontwikkeling is een belangrijke taak in kindercentra. Dat gaat het best als je de kinderen met een open houding tegemoet treedt en rustig reageert op vragen van kinderen en op verkennend seksueel spel.

Seksuele verkenningen rustig en open begeleiden

Als kinderen samen spelen of samen in een groep zijn, betrekken ze elkaar wel eens in hun seksuele verkenningen. Dit betekent voor ouders en pedagogisch medewerkers dat ze seksueel getint gedrag van kinderen soms moeten bijsturen. Ouders en pedagogisch medewerkers kunnen op seksueel gebied heel verschillende opvattingen hebben. Ze kunnen normen en oordelen hebben ontwikkeld die het voor hen lastig maken kinderen rustig en open te begeleiden in hun seksuele ontwikkeling. Kindercentra kunnen daarom bij seksuele voorlichting en seksuele

opvoeding het best nauw samenwerken met ouders en school. Ze kunnen dan samen afspraken en protocollen maken.

Seksueel getint gedrag bij jonge kinderen

Bij seksueel getint gedrag van kinderen werkt het goed als je gewenst gedrag belooft en ongewenst gedrag op een positieve en rustige manier corrigeert. Je gaat dus uit van dezelfde principes als die in de rest van de opvoeding. Volg bij jonge kinderen bij voorkeur de volgende stappen.

- Benoem wat de kinderen aan het doen zijn. ('Ik zie dat jullie heel spannend aan het spelen zijn.')
- Vraag de kinderen of datgene wat jij denkt te zien inderdaad klopt. ('Laat jij je piemel aan Sara zien omdat zij de dokter is, Ahmed?')
- Check of de kinderen vrijwillig aan het spel meedoen ('Vinden jullie dit allebei een leuk spel?')
- Herinner de kinderen aan afspraken of regels. ('Weten jullie nog dat we in de groep altijd onze kleren aanhouden?')
- Vertel de kinderen welk gedrag je van hen wenst. ('Ik wil graag dat jullie je kleren weer aantrekken en aan tafel komen.')
- Bied een alternatief. ('We gaan zo wat drinken met wat lekkers erbij.')

Seksueel getint gedrag bij oudere kinderen

Op de bso bij oudere kinderen liggen de accenten anders, omdat ze verder in hun seksuele ontwikkeling zijn. De basis van de begeleiding is echter op hoofdlijnen dezelfde: gewenst gedrag belonen en ongewenst gedrag positief en rustig corrigeren. Daarnaast is het bij oudere kinderen belangrijk afspraken en regels op te stellen voor hun internetgebruik om hen te beschermen tegen ongewenste online-informatie en -beelden. Ook het bespreken van gedrag en omgangsregels op sociale media hoort daarbij.

Hierbij staat niet voorop dat je kinderen voor alles afschermt, maar wel dat je hen helpt en stimuleert een eigen standpunt te ontwikkelen over seksualiteit en hun eigen grenzen te leren kennen en serieus te nemen.

Lichamelijkheid, intimiteit en seksualiteit horen bij de seksuele ontwikkeling van kinderen. Het boek *Doktertje spelen en zo. Omgaan met lichamelijkheid, intimiteit en seksualiteit* (Zwiep 2010) is bedoeld voor (professionele) opvoeders die kinderen hierin graag op een goede manier willen ondersteunen. In het boek staan veel praktijkvoorbeelden, opdrachten en tips.

3.4 Omgaan met groepsdruk

Vanaf 6 of 7 jaar gaan kinderen hun prestaties (op school en met sport) steeds meer vergelijken met die van anderen. Ook kunnen ze vanuit de groep de sterke druk voelen dat ze dure kleding, schoenen of spullen nodig hebben om erbij te horen. Ze kunnen dan voortdurend bezig zijn met vragen als: heb ik het juiste merk schoenen en kleding? Het mooiste mobieltje? Speel ik de goede games?

Veel aandacht voor prestaties en spullen

- 'Hé, psst, kies Janosch niet in ons team, hè: hij laat alle ballen door.'
- 'Kijk eens, ik heb een iPhone van mijn opa gekregen en van oma krijg ik er nog een hoesje bij.'
- 'Johanneke loopt bij rekenen nu al een jaar voor.'
- 'Die broek ziet er echt niet uit. Heb je die van het Leger des Heils of zo?'
- 'Nu heeft Coreine weer een lange legging onder haar rok aan; ze weet niet dat dit al lang "uit" is.'

Vooroordelen bespreken

Kinderen hebben de neiging zwart-wit te denken. Daar kunnen snel vooroordelen uit voortkomen, zoals 'jouw moeder is lui, want ze werkt niet' of 'jij bent veel te dik om aan de avondvierdaagse mee te doen'. Merk je als pedagogisch medewerker of ouder dat er vooroordelen spelen in de groep? Bespreek dit dan met elkaar en praat er ook met de kinderen over, om te voorkomen dat:

- het ene kind zich meer of beter gaat voelen dan het andere;
- kinderen zich afsluiten voor mensen die anders zijn;
- kinderen zich negatief of discriminerend gaan gedragen tegenover anderen.

Als kinderen vooroordelen uiten, kun je ze:

- kritische vragen stellen: 'Is dat wel zo?' Of: 'Waarom is dat dan belangrijk?'
- herinneren aan de groepsregels: 'Zo praten we hier niet over elkaar.'

3.5 Leren ruziemaken en weer vrienden worden

- Mehmet is 1,5 jaar en probeert de vuilniswagen af te pakken waarmee Rachel door de zandbak rijdt.
- Karim is net 2 jaar geworden en wil meebouwen aan een hoge toren. Per ongeluk stoot hij de toren echter om. Timo en Jessie, de andere bouwers, worden daar echt kwaad om. Ze geven Karim een schop, zodat hij uit de blokkenhoek valt.
- Marina is 8 jaar en wil meegiebelen met de andere meiden op de bso, maar de meiden willen haar er niet bij hebben en maken geen plekje voor haar in hun kringetje.

Kinderen maken niet alleen plezier, maar ook ruzie. Conflicten zijn nuttig voor kinderen. Ze leren er belangrijke sociale regels door en leren rekening met elkaar te houden. Ze leren ook aan te voelen wanneer anderen het leuk vinden als ze mee gaan spelen en wanneer ze niet welkom zijn. Ze leren speelgoed en ruimte te delen. En te accepteren wanneer iets van een ander kind is.

Samen met het kind naar oplossingen zoeken

De wens om samen te spelen blijkt het belangrijkste motief voor kinderen om niet agressief te doen, niet te slaan, schoppen of schelden. Ze ontdekken dat ze meer bereiken als ze iets toegeven. Daarom is het belangrijk dat pedagogisch medewerkers

en ouders de kinderen helpen samen oplossingen te vinden. De schuldvraag is daarbij geen goed uitgangspunt, want die verslechtert vaak de relatie tussen de kinderen. Bovendien is het – vooral bij jonge kinderen – voor volwassenen vaak heel moeilijk te achterhalen wie gelijk heeft. Soms beschuldigen volwassenen ongewild het verkeerde kind.

Spelen met macht

Bijna alle kinderen experimenteren met macht. Ze onderzoeken wat ze bij anderen teweegbrengen. Dat ene jongetje dat altijd hard gaat huilen als je hem omduwt of uitscheldt. Dat meisje dat in woede uitbarst als je haar dwarszit. Zodra ze beseffen wat ze doen, schamen ze zich. Ouders en pedagogisch medewerkers spelen een belangrijke rol in het leren kennen van grenzen en het nemen van verantwoordelijkheid voor het eigen gedrag. Zij kunnen het volgende doen om machtsexperimenten van kinderen positief om te buigen.

- Geef kinderen verantwoordelijkheden en laat ze elkaar helpen of taken doen in de groep die moeilijk zijn en waar ze trots op kunnen zijn.
- Oordeel niet over het kind dat met macht experimenteert, maar wel over zijn of haar gedrag.
- Leer kinderen zich in te leven in de slachtoffers.
- Stimuleer kinderen die vaak slachtoffer zijn om meer voor zichzelf op te komen.

3.6 Leren dat pesten en discrimineren niet mag

Schelden doet heel erg zeer

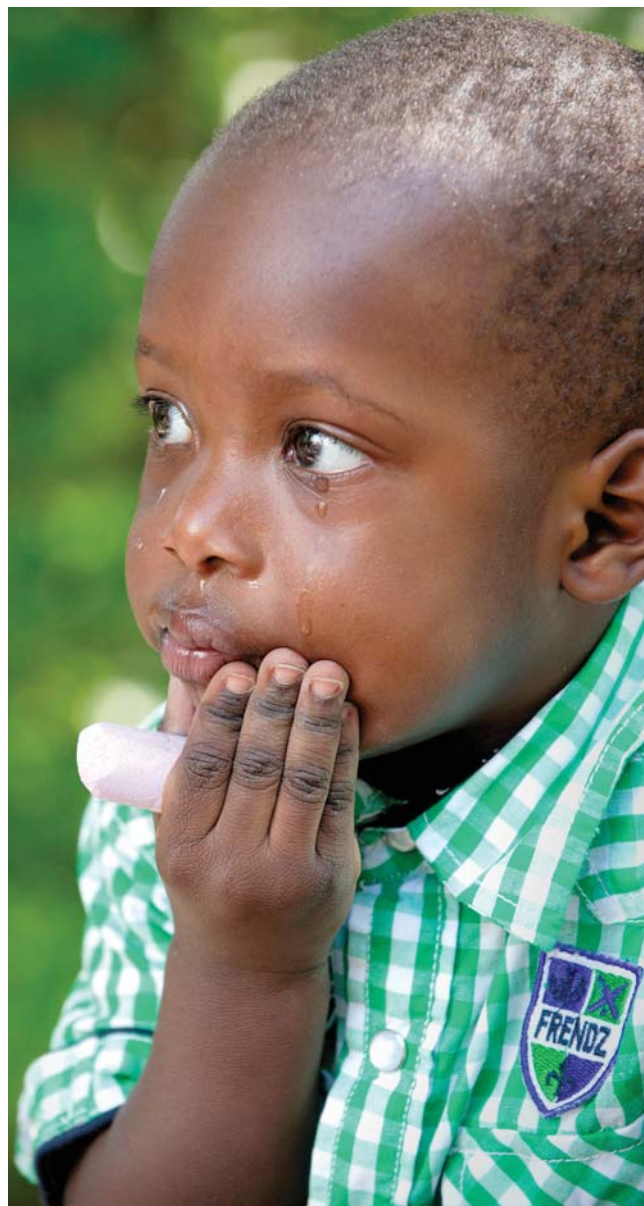
‘Schelden doet geen zeer. Haha, schelden doet lekker toch geen zeer.’ Door dit stoer en hard te zingen verdedigen kinderen zich tegen schelden. En gelijk hebben ze dat ze proberen afstand te nemen van lelijke woorden. Maar in werkelijkheid kunnen die woorden heel erg pijn doen en de zelfwaarde van kinderen aantasten.

Veel kinderen die pesten, worden zelf ook wel eens gepest. Ze vertellen meestal niet aan hun ouders of leerkrachten dat ze gepest worden en al helemaal niet dat ze zelf pesten. Als kinderen erg gepest worden en dit lang doorgaat, kunnen kinderen helemaal vastlopen en niet weten hoe ze verder moeten leven. In de afgelopen tijd zijn we een aantal keren opgeschrikt door verhalen hierover in de media. Er is dus alle reden om op te treden tegen pesten en discrimineren en om – zowel thuis als op het kindercentrum – kinderen te leren dat het gewoon niet mag.

Als jouw kind pest of gepest wordt

Merk je als ouder thuis dat jouw kind anderen pest of zelf gepest wordt? Dan is het in de eerste plaats belangrijk hierover met jouw kind in gesprek te komen. Probeer erachter te komen wat er precies aan de hand is en hoe jouw kind zich hierbij voelt. Misschien heb je als ouder de neiging het probleem – of het nu gaat om pesten of gepest worden – van je kind over te nemen: 'Ik zorg er wel voor dat dit stopt.' Die neiging is begrijpelijk, maar toch is het beter om samen met het kind te bekijken wat hij of zij kan veranderen om niet meer te hoeven pesten of niet meer het slachtoffer van pesten te zijn. Laat je kind merken dat je hem of haar daarbij op alle mogelijke manieren wilt helpen.

Zoek daarnaast op een rustig moment contact met de pedagogisch medewerkers van je kind. Wat hebben zij van het pesten gemerkt op het kindercentrum en welke ideeën hebben zij om dit op te lossen? Heeft het pesten of het gepest worden al ernstige vormen aangenomen? Dan is praten alleen natuurlijk niet genoeg. Spreek in dat geval samen af welke directe actie nodig is om de kinderen te beschermen.

Antipestbeleid

Voor het onderwijs zijn enkele succesvolle antipestprogramma's ontwikkeld, zie www.nji.nl/pesten. Ook in de buitenschoolse opvang worden deze programma's met succes ingezet, soms in samenwerking met het onderwijs. De belangrijkste onderdelen van die programma's worden hierna opgesomd.

- Iedere pedagogisch medewerker zet zich actief in om pesten tegen te gaan.
- Iedere pedagogisch medewerker werkt aan een positieve sfeer in de groepen.
- Er worden met de kinderen duidelijke afspraken gemaakt. Ook worden de kinderen actief betrokken bij het maken van die afspraken.
- De ouders worden goed geïnformeerd over dit beleid en actief betrokken bij het zoeken van oplossingen als er problemen zijn tussen de kinderen.
- Kinderen leren constructief om te gaan met conflicten, te bemiddelen en te verzoenen.
- Individuele kinderen die veel pesten of gepest worden, krijgen afzonderlijke hulp.

Als pesten ontaardt in discriminatie

Homo, stinkerd, brillenjood, stomme Turk, ga terug naar je eigen land. Kun je dit nog steeds pesten noemen of is het discriminatie? Het is zeker dat dit soort opmerkingen kinderen en hun ouders diep raken. Neem het als pedagogisch medewerker ook heel serieus als kinderen of hun ouders zich gediscrimineerd voelen. Discriminatie is slecht voor de ontwikkeling van het kind, omdat:

- de sociale groep van het kind (zijn of haar ouders, godsdienst of cultuur) wordt vernederd;
- de eer van de ouders, familie en sociale groep wordt aangetast: dit roept heftige gevoelens op bij het kind, want deze groep vormt zijn of haar emotionele basis;
- discriminatie mensen verdeelt in *wij* en *zij*.

Als kinderen binnen hun gezin een moeilijke tijd doormaken, zijn ze extra kwetsbaar. Bijvoorbeeld als hun ouders veel ruzie hebben of als ze geweld tussen hun ouders hebben gezien. In dergelijke omstandigheden zijn kinderen bang, verdrietig en boos om wat ze thuis meemaken. Dat wordt nog twee keer zo erg als anderen negatieve opmerkingen over zijn of haar ouders maken. Als kinderen vaak negatieve opmerkingen horen over hun ouders of gezin, gaan ze zich minderwaardig voelen.

Hoe beschermen kinderen hun zelfwaarde?

Als hun zelfwaarde wordt aangetast, hebben kinderen verschillende manieren om die te beschermen:

- zich terugtrekken en contact vermijden met anderen;
- contact zoeken met kinderen en volwassenen die hetzelfde zijn, bijvoorbeeld kinderen met hetzelfde geloof of ook met gescheiden ouders;
- trots zijn op de eigen groep en hechten aan rituelen en symbolen;
- zich opstandig gedragen tegenover de mensen die hen afwijzen;
- praten met mensen die ze vertrouwen over datgene wat ze hebben meegemaakt.

Help kinderen met verhalen

Kinderen met emotionele problemen willen daar dikwijls niet direct over praten, ook omdat ze bang zijn dat anderen hen ermee zullen pesten. Verhalen helpen dan meestal enorm. De pedagogisch medewerker kan een verhaal voorlezen over kinderen die ongeveer hetzelfde hebben meegemaakt. Als in een persoonlijk gesprek – met de ouders en het kind – duidelijk wordt waar een kind mee zit, kan een pedagogisch medewerker ook een verhaal of boek voor dat kind meenemen. Dat kind kan daar alleen of met een vriendinnetje in lezen of in bladeren.

3.7 Leren met elkaar rekening te houden

In de groepsofvang ontwikkelen kinderen inlevingsvermogen en ze kunnen ermee oefenen. Bijvoorbeeld doordat ze het goede voorbeeld krijgen. Pedagogisch medewerkers zien meestal snel wat kinderen voelen. Ze laten aan de kinderen merken dat ze hen begrijpen en laten de andere kinderen zien hoe ze rekening met elkaar kunnen houden. Ze stimuleren het inlevingsvermogen van de kinderen door:

- te praten over gevoelens en uit te leggen waarom een ander kind iets doet;
- ieder kind af en toe in het zonnetje te zetten, bijvoorbeeld door aandacht te schenken aan bijzondere gebeurtenissen in hun leven: hun verjaardag, ziekte, vakantie of de geboorte van een broertje of zusje;
- te stimuleren dat kinderen elkaar helpen en samen naar oplossingen zoeken.

Het plezier van geven en delen

Een pedagogisch medewerker vertelt: 'Inlevingsvermogen ontstaat in het bezig zijn van alledag, bijvoorbeeld door een stukje cake in de koelkast te bewaren voor een kind dat ziek is. Het is niet zo moeilijk, we moeten

het niet ingewikkeld maken. Volwassenen die inlevingsvermogen naar anderen laten zien, zijn belangrijke rolmodellen. Ik herinner de kinderen er voortdurend aan vrijgevig te zijn en te delen. Dat plezier, je vrijgevig te voelen en attent, dat is iets wat we de kinderen nooit mogen misgunnen.'

Bron: Van Keulen (2004).

Samen aan de slag: kinderen helpen een groep te zijn

Met de jongste kinderen (een vertrouwde groep creëren):

- Zing en dans samen en doe eenvoudige spelletjes waaraan iedereen mee kan doen.
- Betrek kinderen bij het maken van plannen en het oplossen van conflicten. Zo krijgen ze verantwoordelijkheid voor elkaar en voor de goede sfeer in de groep.

Met oudere kinderen (leren met elkaar rekening te houden):

- Vertel verhalen over een kind, dier of fantasiefiguur-tje dat van alles meemaakt en morele dilemma's tegenkomt. Wat voelt dit kind of beest? Wat denkt het? Hoe kan het dit probleem oplossen?
- Praat met kinderen over wanneer zij het fijn vinden in de groep, bijvoorbeeld in het begin van de middag: hoe maken we het gezellig? Welke afspraken kunnen we maken op basis van deze ideeën?
- Bied geregeld (traditionele) gezelschapsspelletjes aan waaraan een grotere groep jongere en oudere kinderen kan meedoen. Bijvoorbeeld marshmallows laten smelten boven een waxinelichtje.

Met kinderen (leren om te gaan met verschillen tussen jongens en meisjes):

- Bied een gevarieerd spelaanbod, waarin zowel meisjes als jongens kunnen spelen met kinderen van hun eigen en de andere sekse.
- Steun kinderen in hun wens een echt meisje of een echte jongen te zijn.
- Zoek samen met de kinderen naar manieren om ieder kind een plek en spelkameraadjes in de groep te geven.

Vanuit de oudercommissie:

- Organiseer een thema-avond over jongens- en meisjesopvoeding. Geef ouders de gelegenheid te vertellen wat zij daarin belangrijk vinden. Maak de

>>

>>

thema-avond over jongens- en meisjesopvoeding interactiever door na de pauze een debat te organiseren, waar steeds één ouder en één pedagogisch medewerker debatteren aan de hand van een prikkelende stelling, bijvoorbeeld:

- Als een jongen meisjeskleren aan wil, kun je dat het best uit zijn hoofd praten, om ervoor te zorgen dat hij geen mietje wordt.
- Als de meisjes buiten achter de jongens aanzitten, moet je ze tot de orde roepen en ervoor zorgen dat ze daar gauw mee ophouden.
- Organiseer een thema-avond over de seksuele ontwikkeling van kinderen, bijvoorbeeld onder de noemer: 'Help, mijn kind doet seksuele spelletjes'.
 - Bied ouders en pedagogisch medewerkers de ruimte om met elkaar in discussie te gaan over de seksuele opvoeding.
 - Nodig een deskundige uit die een presentatie kan houden over de seksuele opvoeding.
 - Leg (kinder)boeken over het thema op een boekentafel.

4 Kinderen met ieder hun eigen talenten

Op peuterspeelzalen en in de kinderopvang komen kinderen met allerlei talenten bij elkaar. Ook hun kwetsbaarheden brengen ze mee in de groep. Een mooie uitdaging om al die kinderen samen een echte groep te laten vormen.

4.1 Talenten van kinderen benutten

Ieder kind heeft talenten en kan voor anderen iets betekenen. Bij alle kinderen, dus ook bij kinderen met specifieke behoeften, is het belangrijk na te gaan waarin het kind wél goed is en waarin het wél iets voor andere kinderen kan betekenen. Een kind dat het fijn vindt om te helpen bij huishoudelijke klusjes is evenveel waard als een toptalent in dansen. Leer kinderen oog te hebben voor elkaars kleine en grote talenten en maak er een spel van om die talenten te ontdekken.

Talenten spotten

In de groep van Marien hebben de kinderen het druk met de talentenjacht. Ze hebben twee grote vellen papier aan de muur opgehangen. Op het ene vel schrijft ieder kind zijn eigen talenten. Daar staan dingen op als basketballen, cello spelen, streetdance en vissen. Maar vooral het tweede vel is bijzonder. Daar staan de talenten op die de kinderen bij elkaar spotten. 'Eelco: goed nadenken', staat erop, 'Maria: troosten als iemand verdrietig is' en 'Nadia: heel mooi neurien'. Marien is verrast dat hier zo veel uitkomt. En de grootste winst: de kinderen zijn dusdanig vereerd dat hun talent gezien wordt dat ze nu al veel leuker met elkaar omgaan.

4.2 Samen optrekken

- Jeroen moet je altijd zijn medicijnen geven als hij aankomt op de buitenschoolse opvang.
- Isis moet je goed aankijken als je iets tegen haar zegt in de groep: dan kan ze liplezen.
- Als je Yahyah van tevoren waarschuwt dat zijn lievelingsjuffie er nu niet is, kan hij zich daarop instellen en raakt hij niet helemaal van streek.
- Manou kan geen rondjes rennen over het veld; daarvoor is hij te dik. Hij mag helpen de doeltjes klaar te zetten.

Heb je als ouder een kind met specifieke behoeften? Vertel dan altijd aan de pedagogisch medewerkers wat je kind precies nodig heeft. Doe dit al in het kennismakingsgesprek en houd hier ook daarna samen contact over. Wees erop voorbereid dat sommige dingen op het kindercentrum anders gaan

dan thuis en zoek daar samen de beste weg in. De veiligheid en het welbevinden van het kind staan daarbij voorop.

Kinderen uitleggen wat er aan de hand is

Kinderen zien het snel als een kind op een bepaald punt anders is of zich anders gedraagt dan andere kinderen. Ze

Rekening houden met de allergie van Michelle

Michelle is 2,5 jaar en heeft een pinda- en notenallergie. Toen ze op de groep kwam, hebben haar ouders aan het hele team uitgelegd hoe bedreigend het voor hun dochter is als ze noten, pinda's of sporen daarvan binnenkrijgt. De sterke allergische reactie die ze daarvan krijgt, kan levensbedreigend voor haar zijn. In het team hebben ze toen eerst met elkaar overlegd of ze de veiligheid van Michelle kunnen garanderen. Het antwoord was 'ja'. Ze hebben hiertoe de volgende afspraken gemaakt.

- Op de dagen dat Michelle komt, gaat alle etenswaar in een kast die op slot gedraaid wordt. Enige uitzondering: het fruit mag op aanrecht blijven staan.
- Michelle eet alleen maaltijden en tussendoortjes die haar ouders voor haar meegeven.
- Het eten van Michelle wordt opgeborgen in een apart kastje, dat nergens anders voor gebruikt wordt.
- Tijdens de eetmomenten let altijd een pedagogisch medewerker speciaal op Michelle.
- 's Morgens en 's middags is er een fruitmoment op de groep. Daar doet Michelle gewoon aan mee.

De ouders van alle kinderen in de groep zijn geïnformeerd over de allergie van Michelle en de afspraken die hierover zijn gemaakt. En natuurlijk wordt ook aan de kinderen verteld wat er aan de hand is, voor zover ze dit kunnen begrijpen. Omdat er heel gewoon over gedaan wordt en de afspraken strikt gevolgd worden, wennen de kinderen er snel aan dat Michelles eten uit een apart kastje komt.

stellen dan vragen, ze wijzen of ze kijken. Volwassenen schrikken daarvan. Maar nieuwsgierigheid wijst bij kinderen meestal niet op een gebrek aan respect. Ze zien iets wat ze niet begrijpen. Daarom is het beter als pedagogisch medewerkers op die informatiebehoefte ingaan en kinderen in de groep eenvoudig en duidelijk uitleggen wat er met een bepaald kind is. Dat is niet altijd gemakkelijk.

- Hoe leg je uit dat een 10-jarig kind soms ineens keihard kan gaan schelden?
- Als een kind een ongeluk heeft gehad, wat willen de ouders en het kind daar dan over vertellen?
- Als een kind kanker heeft (of een andere ernstige ziekte), wat mogen de andere kinderen (en hun ouders) hier dan over weten en wat is privé?

Neem hier als pedagogisch medewerker zelf geen beslissingen over, maar overleg altijd eerst met de ouders van het kind om wie het gaat. Wat mag je van hen in de groep vertellen en wat niet? Bespreek dit ook met het kind zelf. Heel jonge kinderen kunnen vaak al aangeven wat voor hen hierbij belangrijk is.

Reageren op vragen van kinderen

- Waarom praat Christian zo onduidelijk?
- Moet Chantal altijd in die rolstoel blijven, ook als ze groot is?
- Moet je weer naar het ziekenhuis? En snijdt de dokter dan in je?
- Waarom ging Ruben nou ineens zo hard gillen?
- Is Marissa zo dik, doordat ze zo veel eet?

Als kinderen iets opvalt aan een ander kind, komen ze met allerlei vragen. Laat je dan vooral leiden door de vraag zelf en door wat de ouders en het kind in kwestie erover willen vertellen. Geef geen extra informatie over iets waar het vragende kind niet om gevraagd heeft. Vergelijk het met seksuele voorlichting. Als een 5-jarige vraagt waar de baby's vandaan komen, is 'uit mama's buik' voldoende. Mocht het kind meer vragen hebben, dan zal hij of zij deze wel stellen.

Wat kan en wat kan niet

Soms zijn de specifieke behoeften van één bepaald kind zo groot dat ze niet vervuld kunnen worden in een gewone groep. Bijvoorbeeld bij zware medische problemen kan de zorg te intensief zijn. Of een kind met heel onvoorspelbaar gedrag kan een gevaar vormen voor de andere kinderen. Dan kan het voor het desbetreffende kind noodzakelijk zijn naar een speciale opvangvoorziening te gaan, waar het de zorg en aandacht krijgt die het nodig heeft. Wat nog kan en wat niet meer kan in de reguliere opvang, hangt sterk af van de specifieke behoeften van ieder kind, en ook van de houding en creativiteit van de pedagogisch medewerkers en de financiële mogelijkheden voor extra middelen.

Waar nodig het pedagogisch handelen aanpassen

Als de specifieke behoeften voor iedereen duidelijk zijn, kan blijken dat er aanpassingen nodig zijn in bijvoorbeeld

de communicatie, de organisatie of de ruimte. Kleine aanpassingen hebben vaak al een groot effect. Als in een groep een aanpassing wordt doorgevoerd, is het belangrijk dat alle ouders goed worden geïnformeerd over de reden van de aanpassing en wat deze voor hun kinderen betekent.

Lekker samen rollen (aanpassing aan de ruimte)

Janine is bijna 3 jaar en zit in de peutergroep. Ze kan niet lopen, alleen rollen. Tot na haar tweede verjaardag heeft ze daarom buiten gespeeld met de babygroep, omdat daar een lekker grasveldje was. Haar ouders vonden het echter niet fijn dat ze hierdoor nooit met haar leeftijdsgenoten buiten speelde. Ze hebben dit besproken met de leiding van Janines groep en vonden gehoor. Er is nu een mooi veldje met kunstgras aangelegd in de buitenruimte van de peuters. Dat kan overal tegen en dat is maar goed ook, want af en toe rollen nu alle peuters daaroverheen.

Buddyrooster (aanpassing in de organisatie van de groep)

Meriam is 9 jaar en zwaar spastisch. Ze zit in een rolstoel en bij alles wat je met de bso-groep onderneemt, heb je iemand nodig om Meriam te duwen. In het begin was dat lastig te organiseren. Tot de kinderen een keer samen een film zagen over een ernstig zieke man met zijn buddy. Daarna vonden ze buddy-zijn een stoer idee en stelden ze voor een buddyrooster te maken voor Meriam. Dit werkt perfect: Meriam heeft altijd een-op-eenbegeleiding van een enthousiaste buddy (een van haar groepsgenoten) en kan overal aan meedoen.

4.3 Kinderen leren omgaan met reacties op hun beperking

Bijna alle kinderen worden af en toe gepest, maar kinderen met specifieke behoeften lopen hierop meer risico. Pesten kan bij hen ook harder aankomen, omdat het kind zich misschien toch al onzeker voelt. Kinderen met een beperking

leren geleidelijk onder ogen te zien dat ze sommige dingen nog niet kunnen, minder goed kunnen of nooit zullen kunnen. Ze leren ook om te gaan met reacties van andere kinderen op hun beperking.

Gesprek tussen twee kinderen

'Waarom heb jij maar één been?'

'Ik was ziek en toen moest een been eraf.'

'Oh.' Farida frunnikt wat aan de kleding van Angelique.

'Mag ik het zien?'

'Nee,' antwoordt Angelique.

Farida draait zich om en loopt weg.

Later vraagt Farida: 'Je been groeit toch wel weer aan, hè?'

Angelique zit er niet mee dat Farida die vraag stelde.

'Sommige kinderen proberen in mijn broekspijp te koeleeren. Dát is pas erg.'

Niet te veel beschermen, wel eerlijk zijn

Het is belangrijk kinderen met specifieke behoeften niet te veel te beschermen. Ouders en pedagogisch medewerkers helpen een kind met een beperking vooral door eerlijk en rechtvaardig te zijn. Pesten mag nooit. Spreek met de kinderen af wat ze kunnen doen als ze gepest worden (bijvoorbeeld het altijd tegen de ouder of pedagogisch

medewerker zeggen en bespreken wat zij eraan gaan doen). Het mooiste is natuurlijk als een kind het zelf op kan lossen, want dan verovert hij of zij zelf een plekje in de kindergroep.

Humor benutten

Humor is een manier om de spanning te hanteren die wordt opgeroepen door beperkingen of andere vormen van anders-zijn. Kinderen vanaf 9 of 10 jaar maken daarom soms harde grappen of verzinnen bijnamen zoals 'dikke', 'manke' of 'schele'. Humor werkt echter alleen als deze niet ten koste van bepaalde kinderen gaat en als in de groep een basis voelbaar is van elkaar accepteren. Maar grappen kunnen ook erg pijn doen. Juist humor balanceert vaak op het randje van wat nog net kan en wat niet meer leuk is. Als je grappen helemaal verbiedt, gaan kinderen ze stiekem maken. Daarom is het beter om met de kinderen te bespreken hoe grappen overkomen. Het uitgangspunt hierbij is: grappen mogen, maar elkaar pijn doen mag niet.

Samen lachen

Het zomerkamp is over twee maanden en vandaag gaat de groep er voor het eerst over praten. Wat zetten we op het programma en wat nemen we allemaal mee? 'Jarno moet ook met alles mee kunnen doen, hoor,' zegt Clarissa direct. Jarno krijgt een kleur en klemt zijn rolstoel nog steviger tegen de tafel. Hardop zegt hij: 'Misschien kunnen we zo'n grote hijskraan huren, je weet wel, en die dropt mij dan in het bos en hijst me in het zwembad.' De groep ziet het meteen voor zich en giert het uit. Pedagogisch medewerkers Ahmed en Dea lachen mee en zeggen: 'Natuurlijk denken we aan Jarno; zijn vader gaat mee op kamp en we gaan van tevoren op het terrein kijken of er nog iets aangepast moet worden.'

4.4 Leren optrekken met kinderen met gedragsproblemen

De meeste problemen met kinderen zijn tijdelijk en lossen zichzelf op. Maar soms lukt het niet om contact te leggen met een kind, met wie ook geregeld flinke botsingen zijn. Dit kan ouders en pedagogisch medewerkers uit hun evenwicht brengen en gevoelens oproepen van onmacht en woede. In de groep kan hierdoor een negatieve spiraal ontstaan: boosheid en ongeduld bij de pedagogisch medewerker, een kind dat zich onveilig en afgewezen voelt en zich nog onbereikbaarder maakt, of een hele groep die lijdt onder de slechte sfeer. Hoe buig je zo'n negatieve spiraal om tot een positief contact?

Als kinderen uit balans zijn

Kinderen kunnen uit balans raken: geleidelijk of juist heel snel. Dan wordt een kind dat eerst heel meegaand was bijvoorbeeld ineens vaak driftig. Of een kind dat voorheen altijd vriendelijk was, stelt zich zomaar brutaal of kwetsend op. Dit soort veranderingen hebben altijd een oorzaak. Die kan heel ernstig zijn of – in de ogen van een volwassene – heel gering. Vaak spelen meer oorzaken tegelijkertijd een rol. Als je praat met het kind, de ouders of collega's, wordt meestal duidelijk waardoor de balans verstoord is.

Elkaar benutten als medeopvoeders

Loop er als pedagogisch medewerker of ouder niet te lang alleen mee rond wanneer je moeite hebt met het gedrag van een kind. Praat in de eerste plaats met het kind zelf en bespreek het gedrag ook met elkaar. Juist nu kun je als medeopvoeders veel aan elkaars tips hebben. Ziet de ander dit gedrag ook? Wat kan er volgens hem of haar aan de hand zijn? Hoort dit gedrag misschien bij de leeftijd van het kind? Hoe pakt je medeopvoeder dit gedrag (thuis of op de kinderopvang) aan?

Tip voor meisje met woede-infectie

Beste meisje met woede-infectie, ik heb hetzelfde probleem als jij, maar ik heb er een oplossing voor gevonden. Vraag aan je ouders of ze je niet achterna komen als je wegrent en vraag of ze na tien minuten naar je toe willen komen. Als je alleen zit, ga dan niet denken: waarom heb ik dit? Want daar schiet je niets mee op. Probeer rustig adem te halen. Ik weet dat er geen tips staan over hoe je niet zo snel boos wordt, maar die heb ik zelf ook nog niet gevonden.

– Een meisje van 11 jaar met hetzelfde probleem

Bron: VPRO-gids (2010).

Kinderen wijzen zelf vaak de weg

Kijk welke manieren kinderen met gedragsproblemen zelf hebben gevonden om met hun problemen om te gaan. Kinderen vinden thuis en op de kinderopvang allerlei manieren om zichzelf rustig te maken of zichzelf te troosten als ze verdrietig zijn. Oudere kinderen kunnen elkaar hierbij op ideeën brengen en kinderen van alle leeftijden wijzen hiermee hun opvoeders de goede weg. Ze gaan bijvoorbeeld:

- even op hun kamer zitten;
- even alleen met mama op de bank zitten, dicht tegen haar aan;
- hun huisdier verzorgen en knuffelen;
- voetballen, rennen of skaten;
- naar hun lievelingsmuziek luisteren – en dan lekker hard.

Pedagogisch medewerkers kunnen aan kinderen (en aan hun ouders) vragen wat hen rustig maakt. Ouders kunnen dit op hun beurt ook vragen aan het pedagogisch team. Zo benutten ze hun relatie als medeopvoeder. Allebei kunnen ze kijken welke tips ze kunnen gebruiken in het kindercentrum of thuis, als de stress bij een kind te hoog oploopt.

Daar kan Koen niet tegen

Suen is 3 jaar en speelt in de groep veel samen met de eveneens 3-jarige Koen. Suen weet dat ze nooit een puzzel of blokkenbouwsel van Koen door elkaar moet gooien, want dan wordt Koen verschrikkelijk boos en gaat hij woest om zich heen slaan. Niet alle kinderen doen zo, maar Koen wel en daar is Suen intussen wel aan gewend. Als het heel soms toch misgaat, zegt de pedagogisch medewerker altijd: 'Daar kan Koen niet tegen.' Suen zegt dit nu ook soms tegen andere kinderen: 'Hé, pas op, daar kan Koen niet tegen, hoor!'

Gedragsproblemen uitleggen aan groepsgenootjes en hun ouders

Kinderen begrijpen al jong hoe ze moeten omgaan met gedragsproblemen, indien dit op hun niveau wordt uitgelegd. Als een van de kinderen zich onvoorspelbaar gedraagt, moeten de ouders van de kinderen ook geïnformeerd worden. Die kunnen bang zijn voor de veiligheid van hun eigen kind. Als ouders hier bezorgd over zijn, moeten pedagogisch medewerkers er altijd serieus op ingaan.

4.5 Als kinderen thuis ernstige problemen hebben

Als je ziet dat het niet goed gaat met een kind, kan dit samenhangen met ernstige problemen in hun gezin. De ouders kunnen in een echtscheiding verwickeld zijn en geen aandacht voor hun kind hebben. Of er is ruzie en/of geweld in het gezin, waardoor het kind het heel zwaar heeft en wordt bedreigd in zijn of haar ontwikkeling. Dan kan er sprake zijn van verwaarlozing of kindermishandeling.

Waardoor kan verwaarlozing en kindermishandeling ontstaan?

Verwaarlozing en kindermishandeling kunnen in alle soorten families voorkomen: bij hoog- en laagopgeleide ouders, in rijke en arme gezinnen, in autochtoon-Nederlandse gezinnen en in gezinnen uit andere culturen. Bepalend is vooral of de ouders alle lasten in hun leven en in hun gezin nog kunnen dragen en of ze daarin voldoende gesteund worden. Als ze het te zwaar krijgen of te veel alleen komen te staan, kunnen risicofactoren ontstaan voor de ouders, het gezin, het kind of de omgeving:

- de ouders: temperament, omgang met stress, opleiding, eigen jeugd, belasting op het werk, ziekte;
- het gezin: relatie tussen de ouders, echtscheiding, armoede, werkloosheid, aantal kinderen, huisvesting;
- het kind: temperament, gedragsproblemen, (on)gewenstheid, lichamelijke of geestelijke beperkingen, aantal kinderen;
- de omgeving: familie en vrienden, buurt, kinderopvang, school.

Pedagogisch medewerkers volgen protocol bij zorgen om kinderen

Elke kinderopvangorganisatie is wettelijk verplicht een protocol te hebben dat de medewerkers moeten volgen als ze signalen zien in het gedrag van een kind waarover ze zich zorgen maken. Vermoeden pedagogisch medewerkers dat er

bij een kind sprake kan zijn van verwaarlozing of mishandeling? Dan is het belangrijk dat ze het geldende protocol in hun organisatie volgen.

Als ouders zich zorgen maken om hun kind

Ook ouders kunnen signalen zien in het gedrag van hun kind, waardoor ze zich zorgen maken over of hun kind wel voldoende aandacht krijgt of goed behandeld wordt op de kinderopvang dan wel de peuterspeelzaal. In dat geval geldt: bespreek die zorgen zo snel mogelijk met de leidinggevende van de groep waar het kind wordt opgevangen. Dit geldt zowel voor kleine zorgen als voor grote zorgen.

Samen aan de slag met talenten en kwetsbaarheden

Met de kinderen (mensen met specifieke behoeften beter gaan begrijpen):

- Gebruik platen, boeken en poppen om met kinderen te praten over mensen met specifieke behoeften. Denk hierbij aan poppen zonder benen of armen, boeken over mensen die slecht kunnen zien of verhalen over een kind dat heel snel boos wordt.
- Nodig iemand met een beperking uit in de groep: iemand in een rolstoel kan komen vertellen hoe hij daarin terecht is gekomen. Wat hij kan en wat hij niet kan. Hoe hij in de rolstoel heeft leren rijden en wat een revalidatiecentrum is. Misschien mogen de kinderen even in de rolstoel meerijden.
- Praat met de kinderen over wat ze op straat zien:
 - Hoe is deze man een zwerver geworden? Waar slaapt hij 's nachts?
 - Hoe kun je zien dat iemand blind is? En mag je dan vragen of je kunt helpen?
 - Kan elke hond blindengeleidehond worden?
 - Is het moeilijk om met een rolstoel in de supermarkt boodschappen te doen?

>>

>> *Met de kinderen en de ouders (over kinderen met specifieke behoeften in de groep):*

- Spreek af wie de eerstverantwoordelijke (mentor) van ieder kind met specifieke behoeften is en overleg geregeld met de ouders over de verzorging en de pedagogische benadering.
- Organiseer een goede overdracht tussen de ouders en de pedagogisch medewerkers op praktisch, verzorgend en pedagogisch gebied. Vooral als een kind meer speciale aandacht vraagt, is het belangrijk ervaringen te delen.

Voor het team (bespreekpunten):

- Luisteren we goed naar de ouders van de kinderen met specifieke behoeften en benutten we hun expertise voldoende?
 - Luisteren we voldoende naar de ouders en houden we een goede rapportage bij van hun visie, hun zorgen en hun tips?
 - Leggen we de ouders duidelijk uit wat wij doen voor (de ontwikkeling van) hun kind?
 - Vertellen we ouders regelmatig wat er goed gaat met hun kind met een specifieke behoefte? Benoemen we ook de kwaliteiten en talenten van hun kind?
 - Leggen we de ouders duidelijk uit wat wel en niet mogelijk is op de groep?
- Weten we allemaal hoe belangrijk een zorgvuldige overdracht is?

Vanuit de oudercommissie:

Als een groep niet goed draait, zijn er altijd kinderen die hier als eerste op reageren en uit balans raken: de signaalkinderen. De signalen van deze kinderen zijn een goede aanleiding om als team en ouders te praten over

het pedagogisch klimaat in de groep. De oudercommissie kan dit gesprek organiseren aan de hand van bijvoorbeeld de volgende vragen:

- Hoe gedragen de kinderen zich in de groep? Zijn er meer kinderen met teruggetrokken gedrag of met veel conflicten?
- Zijn er conflicten tussen de kinderen? Zijn subgroepen met elkaar in conflict?
- Sluit het activiteitenaanbod aan bij de kinderen? Vervelen ze zich niet? Moeten de kinderen niet te lang wachten?
- Hoe is het met de rust in de groep? Worden de kinderen niet overprikkeld? Sluit het dagritme bij hun behoeften aan?

5 *Kindercentrum als ontmoetingsplaats*

Op de kinderopvang en in peuterspeelzalen komen kinderen, hun ouders en hun pedagogisch medewerkers elkaar tegen. Ze merken waarin ze op elkaar lijken en waarin ze van elkaar verschillen. Het kindercentrum is dus niet alleen een speeltuin en leerplek, maar ook een ontmoetingsplaats voor kinderen, hun opvoeders en buurtbewoners.

Diversiteitsbeleid

De Zevensprong is een centrum voor buitenschoolse opvang met een duidelijk diversiteitsbeleid. Toen dat werd ingevoerd, waren de medewerkers bang dat het extra werk zou betekenen vanwege allerlei regels en formulieren. Maar na een paar jaar blijkt het tegendeel waar te zijn.

'Ons diversiteitsbeleid is breed en biedt ons echt houvast,' vertelt pedagogisch medewerker Jannick. 'We zoeken aansluiting bij de buurt en we werken nauw samen met de scholen. Als er iets met een kind aan de hand is, hebben we een korte lijn met het Centrum voor Jeugd en Gezin. We staan dus midden in de maatschappij en benutten de netwerken in de buurt. Daardoor heeft deze bso ook een heel goede naam.'

5.1 Elkaar ontmoeten binnen het kindercentrum

In een kindercentrum en peuterspeelzaal kunnen ouders, familieleden en mensen uit de buurt elkaar ontmoeten. Voorwaarde is dat de deuren van het kindercentrum wijd openstaan en de hele buurt mag zien waar 'hun' kinderen spelen. Kinderen ontmoeten elkaar natuurlijk in hun groep. Daar leren ze met anderen rekening te houden en voor zichzelf op te komen. Om dat goed te kunnen moeten ze ook leren met diversiteit om te gaan. Soms hebben ze daar ondersteuning bij nodig en moet er iets leuks of uitdagends voor georganiseerd worden. Ouders kunnen eveneens wel eens een duwtje in de rug gebruiken om contact te leggen. Dat kan bijvoorbeeld door een familiemuur te maken (zie hoofdstuk 1).

Wanneer ouders vragen hebben over de opvoeding of problemen hebben in hun gezin, zoeken ze daar soms ondersteuning bij op het kindercentrum. Dan kan de leidinggevende van de groep hen zo nodig verwijzen naar het maatschappelijk werk of naar een andere hulpverlenende instantie. In sommige buurten werkt de kinderopvang ook binnen een netwerk samen met bijvoorbeeld scholen, maatschappelijk werk en jeugdzorg. Als ouders moet je niet elkaars hulpverleners worden, maar je kunt elkaar wel praktisch steunen. Bijvoorbeeld door elkaars kinderen uit te nodigen om te komen spelen.

5.2 Elkaar tegenkomen buiten het kindercentrum

- Er is in de Hoofdstraat een kleine bibliotheek die gespecialiseerd is in luisterboeken.
- Bij het Centrum voor Jeugd en Gezin geven ze opvoedcursussen van ongeveer tien avonden. Ouders hebben daar erg veel aan. In deze folder leest u er alles over.
- Laten we weer een moestuinproject starten, samen met het verzorgingshuis. Dat was twee jaar geleden een groot succes.

Het is belangrijk dat ouders en pedagogisch medewerkers van een kindercentrum elkaar laten delen in de contacten die ze hebben in de buurt waar het kindercentrum staat. Zo halen ze de buitenwereld naar binnen en wordt het kindercentrum nog meer een ontmoetingsplaats. Ze kunnen elkaar vertellen welke gezinnen er in de buurt wonen, maar ook waar je terecht kunt voor alle kleine en grote zaken waar aan gezinnen of opvoeders behoefte kunnen hebben. Dit kan variëren van een leuke yogaclub tot een thuisbakker die creatieve taarten op bestelling bakt. Het pedagogisch team kan ouders de weg wijzen naar de formelere voorzieningen in de buurt. Het kindercentrum kan hierbij samenwerken met bijvoorbeeld scholen, maatschappelijk werk of welzijnswerk.

Hoe bekender deze organisaties voor ouders zijn, hoe gemakkelijker ze ernaartoe gaan of er gebruik van maken.

5.3 Gewone opvang als het kan, bijzondere opvang als het moet

Voor kinderen met en zonder specifieke behoeften is het kindercentrum een belangrijke ontmoetingsplaats. Het is mooi als zo veel mogelijk kinderen, met en zonder specifieke behoeften, gebruik kunnen maken van de gewone kinderopvang en de gewone peuterspeelzaal. Dit noemen we *inclusieve kinderopvang*: ieder kind hoort erbij en doet mee. Opvang in gewone voorzieningen is meestal beter voor kinderen met specifieke behoeften. Als zij van jongs af aan in aparte voorzieningen worden opgevoed, plaatst dit hen namelijk buiten de normale samenleving.

Ook kinderen zonder specifieke behoeften profiteren van inclusieve kinderopvang. Ze leren dat je niet alleen gewaardeerd en geaccepteerd wordt als je superstoer of leuk bent, maar dat iedereen talenten en kwaliteiten heeft. Kinderen vinden samen praktische oplossingen in de omgang met beperkingen en 'lastig' gedrag. Zo leren ze al jong een bijdrage te leveren aan een samenleving waarin ieder mens telt.

Estafettediner

Bij bso De Ridder Spuren organiseren ze elke winter een estafettediner. Dat wil zeggen dat de kinderen in kleine groepjes op één avond een voorgerecht, hoofdgerecht en toetje gaan eten bij drie verschillende gezinnen in de buurt. Ze wandelen of fietsen door de buurt tussen de gangen door. Het duurt wel een week voordat alle kinderen aan de beurt zijn geweest. De diners zijn strak georganiseerd. Een van de pedagogisch medewerkers stippelt de routes uit en spreekt met de ouders af hoe laat ze hoeveel kinderen kunnen verwachten. Een andere pedagogisch medewerker begeleidt de kinderen, zodat ze op tijd bij de gezinnen zijn. 'Dit is erg leuk en nog leerzaam ook,' vertelt Rashid, een van de pedagogisch medewerkers. 'Behalve het feit dat de kinderen heel verschillende diners voorgeschoteld krijgen, is het voor velen van hen de eerste keer dat ze bij een onbekend gezin eten. We besteden daarom op de bso vooraf ook aandacht aan sociale manieren (bijvoorbeeld je gastheer en gastvrouw groeten en bedanken, vragen waar je mag zitten) en aan tafelmanieren (altijd een beetje proeven, ook als je het eten niet kent; beleefd zeggen dat je iets niet lust als dat echt zo is).'

Samen aan de slag met elkaar tegenkomen

Met de kinderen:

Start het project 'Trots op Elkaar' en doorloop bijvoorbeeld de volgende stappen.

- 1 Verzamel foto's van kinderen die dingen samen doen of die samen spelen.
- 2 Laat de kinderen ook hun eigen foto's maken in het kindercentrum en in de buurt. Waar zijn zij trots op? Wat willen zij graag laten zien?
- 3 Orden de foto's in thema's die ook in jullie pedagogisch beleid staan, bijvoorbeeld: samen

wennen, samen leren, samen spelen, samen successen vieren.

- 4 Hang de foto's per thema op, zet ze in een digitale fotolijst of maak er een digitale show van op de website van het kindercentrum.
- 5 Nodig de families van de kinderen uit en laat de kinderen hun tentoonstelling openen of hun digitale show lanceren.

Met de ouders en de kinderen:

Start het project 'Trots op Onze Buurt' en doorloop bijvoorbeeld de volgende stappen.

- 1 Vraag ouders en kinderen om foto's van de buurt. Dat mogen oude en nieuwe foto's zijn, bijvoorbeeld van het verkeer, winkels, speelplaatsen of in de sneeuw.
- 2 Laat de kinderen hun eigen foto's maken. Wat vinden zij belangrijke plekken in de buurt? Wat willen ze graag laten zien?
- 3 Vraag een grote overzichtsfoto van de buurt op bij de gemeente of het plaatselijk archief.
- 4 Maak een tentoonstelling van alle verzamelde foto's.
- 5 Maak in de buurt bekend dat er iets te zien is in het kindercentrum en dat iedereen welkom is. Nodig daarnaast de plaatselijke pers uit.

Pedagogisch medewerkers met ouders:

Start het project 'Dit is er allemaal in Onze Buurt' en doorloop bijvoorbeeld de volgende stappen.

- 1 Vorm een groepje van ouders en pedagogisch medewerkers die de buurt in beeld willen brengen.
- 2 Organiseer een startbijeenkomst. Hoofdthema: welke informatie willen we verzamelen over onze buurt? Bijvoorbeeld:
 - Waar kunnen kinderen spelen en wat kunnen ze leren?

>>

>>

- Wat is er te doen en te leren voor volwassenen?
 - Waar kun je mensen ontmoeten?
 - Waar kun je terecht als je problemen of vragen hebt?
- 3 Verdeel de taken: wie gaat informatie halen bij de gemeente, wie verzamelt informatie en documentatie in de bieb, wie gaat de buurt in en maakt verslagen en foto's, enzovoort.
 - 4 Verzamel alle gegevens en zet ze online op de website van het kindercentrum.
 - 5 Geef de link aan de ouders van de kinderen op het kindercentrum, en ook aan nieuwe ouders die hun kind komen aanmelden.
 - 6 Houd dit gedeelte van de website up-to-date. Voeg nieuwe mogelijkheden in de buurt toe. En verwijder een buurtvoorziening zodra deze er niet meer is.

Dankwoord

- Met dank aan de Bernard van Leer Foundation, die het financieel mogelijk maakte dat deze publicatie werd gemaakt.
- Met dank aan Bureau Kwaliteit Kinderopvang (BKK), die elke kinderopvanglocatie in Nederland wilde voorzien van een eerste exemplaar van deze publicatie.
- Met dank aan Suzanne Plaisier, Mariette van Tuyl en Nienke Willering, die de publicatie hebben meegelezen vanuit BOinK, de Belangenvereniging van Ouders in de Kinderopvang en peuterspeelzalen.
- Met dank aan Ana del Barrio Saiz en Clarine de Leve, die – vanuit hun respectievelijke sociaalpsychologische en pedagogische expertise – hebben meegedacht over de inhoud van deze publicatie.

Literatuur

Citaten

- Doeleman, W. (2006), *Families in beeld. Via beeldmateriaal werken aan een open en respectvol klimaat in kindercentra en (voor)scholen*. Uitgeverij SWP, Amsterdam.
- Haan, D. de (2009), 'Taal en communicatie' (hoofdstuk 18). In: E. Singer & L. Kleerekoper (2009), *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar*. Elsevier gezondheidszorg, Maarssen.
- Keulen, A. van (red.) (2004), *Jonge kinderen discrimineren niet?! Omgaan met diversiteit in kindercentra en op school*. Uitgeverij SWP, Amsterdam.
- Keulen, A. van, A. van Beurden & T. Pels (2010), *Van alles wat meenemen. Diversiteit in opvoedingsstijlen in Nederland*. Coutinho, Bussum.
- Opmeer, K. (2008), *Erwtensoepp in augustus. Kinderen en armoede*. Uitgeverij SWP, Amsterdam.

Aanbevolen literatuur

- Zwiep, C. (2010), *Doktertje spelen en zo. Omgaan met lichamelijke, intimiteit en seksualiteit*. Reed Business, Amsterdam.

Pedagogisch kaders (in volgorde van verschijnen)

Singer, E. & L. Kleerekoper (2009), *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar*. Elsevier gezondheidszorg, Maarssen.
ISBN: 9789035230552
Prijs: € 19,95
E-book ISBN: 9789035233195
Prijs e-book: € 14,95

Keulen, A. van & E. Singer (2012), *Samen verschillend. Pedagogisch kader diversiteit in kindercentra 0-13 jaar*. Reed Business, Amsterdam.
ISBN: 9789035234154
Prijs: € 17,95
E-book ISBN: 9789035234161
Prijs e-book: € 14,99

Schreuder, L., M. Boogaard, R. Fukkink & J. Hoex (2011), *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar. Springplank naar een gefundeerde aanpak in de buitenschoolse opvang*. Reed Business, Amsterdam.
ISBN: 9789035233270
Prijs: € 19,95
E-book ISBN: 9789035233454
Prijs e-book: € 14,95

Boogaard, M., J. Hoex, M. van Daalen & M. Gevers (2013), *Pedagogisch kader gastouderopvang*. Reed Business, Amsterdam.
ISBN: 9789035235489
Prijs: € 19,95
E-book ISBN: 9789035235496
Prijs e-book: € 15,99

Bewerkte en beknopte versie Pedagogisch kaders (in volgorde van verschijnen)

Singer, E. (2011), *Opvoeden op het kinderdagverblijf. Wat ouders moeten weten*. Elsevier gezondheidzorg, Amsterdam.
ISBN: 9789035232860
Prijs: € 9,95
E-book ISBN: 9789035233324
Prijs e-book: € 7,99

Keulen, A. van & E. Singer (2013), *Ieder kind een eigen verhaal. Samen verschillend in kindercentra*. Reed Business, Amsterdam.
ISBN: 9789035235915
Prijs: € 7,99
E-book ISBN: 9789035235977

Veld, H. van der (2012), *BSO doe je zo!* Reed Business, Amsterdam.
ISBN: 9789035235342
Prijs: € 9,95
E-book ISBN: 9789035235359
Prijs e-book: € 5,99

Op www.pedagogischkader.nl vind je meer informatie over de Pedagogisch kaders en over hoe hiermee te werken in de kinderopvang.

Op www.boink.info is meer informatie te vinden over:

- boeken over diversiteit en opvoeding;
- (voor)leesboeken voor kinderen;
- websites.

Over de auteurs

Anke van Keulen is sociaal pedagoog en oprichter en partner van Bureau MUTANT. Zij is gespecialiseerd in pedagogische kwaliteit in kindercentra en in het omgaan met diversiteit. Ze publiceerde verschillende boeken, zowel nationaal als internationaal. a.vankeulen@mutant.nl en www.mutant.nl

Elly Singer is onderzoeker, pedagoog en ontwikkelingspsycholoog, en was verbonden aan de Universiteit Utrecht en de Universiteit van Amsterdam. Ze is internationaal bekend om haar observatieonderzoek naar de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen in kindercentra. singer.elly@gmail.com en e.singer@uu.nl

Alle kinderen komen met hun eigen ervaringen en geschiedenis naar de peuterspeelzaal, het kinderdagverblijf en de buitenschoolse opvang (bso). Daarom heet dit boek **leder kind een eigen verhaal. Samen verschillend in kindercentra.**

De kinderopvang is de grote wereld in het klein. Voor kinderen, ouders en pedagogisch medewerkers. Ze komen er in aanraking met verschillende kinderen, mensen en ideeën. Het kindercentrum is een ontmoetingsplaats waar ieder kind bij hoort en niemand beter of minder is dan een ander.

Ieder kind een eigen verhaal gaat over het omgaan met diversiteit, over omgaan met overeenkomsten en verschillen: in voorkeuren, talenten en culturele achtergronden. Ook is er aandacht voor kwetsbare kinderen.

Dit boek is geschreven voor ouders en pedagogisch medewerkers en nodigt hen uit om van elkaar te leren, zodat diversiteit hun wereld verruimt. Zo kunnen zij bevorderen dat ieder kind erbij hoort en zich welkom voelt. Het boek is gebaseerd op **Samen verschillend. Pedagogisch kader diversiteit in kindercentra 0-13 jaar** van dezelfde auteurs.

*Werken aan
excellente kinderopvang*

Anke van Keulen is sociaal pedagoog en oprichter en partner van Bureau MUTANT. Zij is gespecialiseerd in pedagogische kwaliteit in kindercentra en in het omgaan met diversiteit.

Elly Singer is onderzoeker, pedagoog en ontwikkelingspsycholoog, en was verbonden aan de Universiteit Utrecht en de Universiteit van Amsterdam.

www.reedbusinesseducation.nl

